

Lezen

JAARGANG 5 NUMMER 2 2010
EEN UITGAVE VAN STICHTING LEZEN

P.C. HOOFT-PRIJS VOOR
CHARLOTTE MUTSAERS

PORTRET VAN CHARLOTTE MUTSAERS ••• DIGITALISERING VAN PRENTENBOEKEN ••• KINDERKUNSTBOEKEN ••• RINDERT KROMHOUTS JEUGDROMAN OVER DE BLOOMSBURY GROUP ••• SCHRIJVERS OVER YOUNG ADULT-LITERATUUR ••• LEESONDERWIJS OP DE PABO ••• HUUB STAPEL OVER LEZEN ••• HET ATELIER VAN FLEURVAN DER WEEL ••• NIEUWE YOUNG ADULT-PRIJS

mei-juni Schaduwprijs, www.crime.nl en

www.schaduwprijs.nl

1 juni Uitreiking De Gouden Strop,

www.passionatebulkboek.nl

half juni Wedstrijd nieuwsmakers, www.nieuwsmakers.nl

half juni Nederlandse Kinderjury, www.kinderjury.nl

16 juni C. Buddingh'-prijs, www.poetry.nl

20 juni Write now, www.writenow.nl

juni Poem Express, Stichting Autoped,

www.poem-express.com

september Uitreiking Max Velthuis-prijs,

www.letterkundigmuseum.nl

5 en 6 september Manuscripta Westergasfabriek

Amsterdam. Feestelijke opening van het nieuwe boeken-seizoen. Zondag 5 september is de beurs toegankelijk voor publiek, www.manuscripta.nl

8 september Nationale alfabetiseringsprijzen,

www.basisvaardigheden.nl/www.cinop.nl

13 september Roald Dahl-dag,

www.defonteinkinderboeken.nl

18 september - 31 oktober Christelijke Kinderboeken-maand, www.christelijkekinderboeken.nl

25 en 26 september Verhaal halen, proza- en columnistenfestival, www.dichteraanhuis.nl

30 september Sluitingsdatum Stichting Lezen

Scriptieprijs, www.lezen.nl

oktober Het hoogste woord,

www.christelijkekinderboeken.nl

begin oktober Uitreiking Gouden en Zilveren Penselen,

www.cpnb.nl

5 oktober Uitreiking Gouden en Zilveren Griffels,

www.cpnb.nl

vanaf oktober Papiria, pas op voor de Inktvraat, nieuwe vaste tentoonstelling in het Kinderboekenmuseum,

www.kinderboekenmuseum.nl

6 - 16 oktober 56e Kinderboekenweek,

www.kinderboekenweek.nl

17 oktober Kinderboekenmarkt Den Haag, www.kinderboekenmarkt.nl

22 oktober - 19 november Nederland Leest, www.nederlandleest.nl

november Uitreiking AKO Literatuurprijs

www.akoliteratuurprijs.nl

eind november Kinderboekwinkelprijs, Samenwerkende Kinderboekwinkels, 040-2456261

4 en 5 november Symposium Stichting Lezen:

Waarom zou je (nu) lezen?, www.lezen.nl

19 en 20 november HSN (Het Schoolvak Nederlands): tweedaagse conferentie met negentig presentaties in elf stromen, waarvan twee leesstromen met daarin aandacht voor leespromotie en literatuuronderwijs

KENNIS VAN LITERAIRE CONVENTIES BIJ KINDEREN

Elk kind moet leren dat er onderscheid bestaat tussen verhalende en informatieve teksten, dat er verschillende genres bestaan en dat tekst en beeld verschillende verhalen kunnen vertellen die je moet combineren tot een passend geheel. Kennis van literaire conventies is met andere woorden een belangrijk onderdeel van literaire competentie.

Stichting Lezen heeft Karin Ghonem-Woets gevraagd een inventarisatie te maken van het Engelstalig empirisch wetenschappelijk onderzoek naar literaire conventies bij kinderen. De resultaten kunnen worden gebruikt als basis voor een literaire leeslijn.

De inventarisatie laat bijvoorbeeld zien tot welke leeftijd sommige kinderen elke bladzijde van een verhaal als een aparte eenheid blijven zien. Ook wordt duidelijk wanneer kinderen betrokken raken bij personages en wanneer ze onderscheid gaan maken tussen historische en fictieve personages.

Meer algemeen leert het inventariserende onderzoek dat de ontwikkeling van literaire competentie is ingebed in de ontwikkeling van geletterdheid en dat kinderen daar al op heel jonge leeftijd mee beginnen. Bovendien geldt dat het aanleren van literaire conventies misschien een wat 'technische' aangelegenheid lijkt, maar dat de invloed van houding, interesse en betrokkenheid van leerkracht en leerling niet moet worden onderschat: leren gaat het best als hoofd en hart met elkaar zijn verbonden.

Kennis van literaire conventies bij kinderen in de basisschoolleeftijd, Karin Ghonem-Woets. Stichting Lezen, Amsterdam. Deze publicatie is te downloaden op www.lezen.nl

SPROOKJESBOEK VAN DE EFTELING VOOR BASISSCHOLEN

Op 19 mei jongstleden is tijdens de finale van De Nationale Voorleeswedstrijd het *Sprookjesboek van De Efteling* gepresenteerd. Alle twaalf finalisten ontvingen een exemplaar van dit bijzondere boek, gepubliceerd door uitgeverij Ploegsma. Het boek bevat 34 sprookjes en nog niet eerder gepubliceerde illustraties van Anton Pieck en vindt een mooie balans tussen oorspronkelijke en nieuwe sprookjes. Behalve de finalisten ontvangen ook alle basisscholen in Nederland en Vlaanderen het *Sprookjesboek*. Sprookjes vormen een uniek genre in de kinder- en jeugdliteratuur. Ze maken deel uit van ons collectief geheugen. Met het initiatief hoopt De Efteling leerkrachten te helpen bij hun plezierige taak onze sprookjes, ons cultureel erfgoed, door te geven aan hun leerlingen.

Redactioneel

Dat het lezen verandert door digitale ontwikkelingen, staat vast. Maar hoe en in welk tempo, dat is nog koffiedikkijken. In zijn *Volkskrant*-column 'Mirza' van 10 mei looft Kader Abdolah zijn iPad, die hij op verzoek van 'de vrouw des huizes'

recent aangeschafte: 'Vroeger dacht ik dat de geur van inkt en papier onlosmakelijk met het plezier van het lezen verbonden was. Maar dat bleek direct een vals denkbeeld.' Abdolah is 'om' en hij is niet de enige lezer die is gevallen voor de mogelijkheden van het nieuwe lezen. Voorlopig althans, want we kunnen met de kennis van nu niet bevroeden, laat staan voorspellen, welke betekenis het nieuwe lezen voor het toekomstige leesgedrag zal hebben. In dit nummer van *Lezen* is er veel aandacht voor lezen in het digitale tijdperk. Geen paniekverhalen, maar verkenningen van ontwikkelingen en mogelijkheden.

Daarnaast is er veel ruimte voor literaire prijzen. Op de tweede maandag van mei won Bernard Dewulf de Libris Literatuur Prijs 2010. Zijn novelle *Kleine dagen* is, naast Ako-prijswinnaar *Godenslaap* van Erwin Mortier en 's Nachts komen de vossen van De Gouden Uil-winnaar Cees Nooteboom, de derde en laatste genomineerde voor De Inktaap, de prijs voor volwassenenliteratuur die door jongeren wordt toegekend. Literaire prijzen zijn belangrijk. Voor auteurs betekenen nominaties en prijzen erkenning van hun werk én grotere bekendheid bij de lezers. Voor veel lezers dienen de discussies die ontstaan rond prijzen en de informatie erover als wegwijzers in het grote boekenaanbod. Om die reden heeft Stichting Lezen mogelijkheden gezocht om (tijdelijk) het gat te dichten tussen de Griffels voor jeugdboeken en de grote literatuurprijzen voor volwassenenliteratuur. Dat gat was ontstaan door het wegvallen van de Gouden Zoen. Eind 2010 zal er echter weer een jongerenliteratuurprijs worden uitgereikt. Aan de uitvoering ervan werken we momenteel hard, samen met het Nederlands Letterenfonds en in nauw overleg met de Stichting CPNB. En als altijd is er veel nieuws over boeken, leesbevorderaars en projecten. Er gebeurt veel om boeken, schrijvers en lezers bijeen te brengen en dat is altijd het hoofdthema van dit blad: mooi en noest mensenwerk. Daarmee mogen we ons gelukkig prijzen.

Gerlien van Dalen,

Directeur Stichting Lezen

De projecten die recentelijk mogelijk zijn gemaakt met inhoudelijke en/of financiële steun van Stichting Lezen, zijn met aangegeven.

Lezen. Kwartalaftijdschrift voor leesbevordering en literatuureducatie is een uitgave van Stichting Lezen. Professionals op het gebied van leesbevordering en literatuureducatie ontvangen **Lezen** gratis door zich aan te melden via www.lezen.nl
Redactieadres: Stichting Lezen, Oxford House, Nieuwezijds Voorburgwal 328 G, 1012 RW Amsterdam. T 020-6230566 | E-mail redactie: redactie@lezen.nl
Voor vragen over gratis toezending en adreswijzigingen: info@lezen.nl | Hoofdredacteur: Gerlien van Dalen | Eindredactie: Joukje Akveld/Eva Gerrits
Redactie: Daan Beeke, Annemarie Terhell, Desirée van der Zander | Medewerkers aan dit nummer: Stijn Aerden, Niels Bakker, Amber Beckers, Arnon Grunberg, Peter van Hugten, Bas Maliepaard, Charlotte Mutsaers, Mirjam Noorduijn, Thomas de Veen
Vormgeving: Ramona Dales, Lijn 1, Haarlem | Uitgever: Stichting Lezen
Druk: Drukkerij Spinhex & Industrie | Coverbeeld: © Charlotte Mutsaers
© Copyright juni 2010 Stichting Lezen. Niets uit deze uitgave mag worden gereproduceerd door middel van enige methode of vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.
ISSN 1570-9698. De inhoud van **Lezen** is auteursrechtelijk beschermd. Eventuele rechthebbenden die wij niet hebben kunnen achterhalen, verzoeken wij contact op te nemen met de uitgever.

INHOUD

4 Schrijf, kleine inktvis

Portret van Charlotte Mutsaers

7 Asperger als spiegel

Lezen & verder lezen

8 Digitalisering brengt prentenboeken tot leven

Van iPrentenboek tot geanimeerde 3D pop-up

10 Blickveld 0-6

12 Musea voor op de boekenplank

Nieuwe kinderkunstboeken

14 Blickveld 6-12

16 Kunstenaarsidylle op het Engelse platteland

Virginia Woolf als personage in jeugdboek

18 Prikkels

20 Blickveld 12-15

22 'Amerikanen houden van schrijvers, niet van boeken'

Young adult-fictie over de grens

24 Blickveld 15-18

26 Lezen begint op de pabo

Tips voor leesonderwijs

28 'Boeken verwaaien niet'

De digitale revolutie in letterenland

30 Being truthful under imaginary circumstances

Huub Stapel over lezen

32 Meesteres van het zwarte vlak

Een kijkje in het atelier van Fleur van der Weel

34 Young adult krijgt een volwassen prijs

35 Eerste hulp voor schoolbibliotheken

Kunst van Lezen

36 Brief van Arnon Grunberg aan de magistraat uit

Wachten op de barbaren

'ONMISKENBAAR HET WERK VAN EEN MULTITALENT'

– De P.C. Hooft-prijs ging dit jaar naar een schrijfster die, volgens de jury, 'als een schilder de materiële wereld beklopt en aftast.' Met een 'zeer beeldend' oeuvre. Een portret van Charlotte Mutsaers, een dame die alles kan, behalve de dingen half.

DOOR STIJN AERDEN

FOTO MICHEL HENDRYCKX

Schrijf, kleine inktvis

Een meisje dat tot haar vijftiende door Utrecht stepte, als we daar eens begonnen. Een meisje dat niet het gezelschap van poppen maar van komkommers koos, fijn gekromd zodat ze goed onder de arm pasten. Komkommers die ze weer in de tuin begroef, als ze wat zachter werden. Achter het huis aan de Nieuwegracht zijn er zeker zo'n driehonderd ter aarde besteld. Een bijzonder meisje, geboren in de oorlog, op 2 november 1942, in een bijzonder nest, in een bijzonder huis, met een ratjetoe aan stijlen, vol geheimzinnige hoekjes en nissen en met een schuine vloer. De familie nam dan ook altijd maar een half bordje soep.

Vader Barend Mutsaers was kunsthistoricus, telg uit een patriciërsfamilie en 'onfatsoenlijk rijk,' zoals hij zich eens tegenover dienstmeisje Ingrid verontschuldigde. Een man vol verhalen – Bourgondisch type, in alles het tegenoverstelde van moeder Mies. Zij kwam uit een geslacht van aanpakkers: achterkleindochter van ingenieur Lely. 'Het standbeeld', zoals hij in de familie heette, sinds ze in 1954 bij de onthulling van zijn monument op de Afsluitdijk waren geweest. Cornelis Lely, de man die de Zuiderzee de nek om had gedraaid, was een Goede Nederlander.

Eerst kwam zus Agnes (1940), daarna volgde het kleine broertje Charlotte. Zo keken de beide ouders er tegenaan. Vader met trots, hij leerde haar de dingen die je als jongetje weten moest; moeder met spijt, want dit eigenwijze portret gedroeg zich verre van lady- en Lely-like. De komst van een echt broertje, Barend jr. (1950), bracht daarin weinig verandering.

Foxterriër

Een warme vrouw was het niet, Mies Mutsaers-Lely – in het werk van de schrijfster komt het beeld van de kille moeder vaak terug. 'Ik ben opgevoed door dieren,' vertelt ze in *De wereld van Charlotte Mutsaers*, een documentaire die de NPS begin april uitzond. Door foxterriër Pimmetje, gekregen van haar vader – ze sliep er 's avonds mee in een kist. En 's middags maakte ze haar huiswerk in de manege, op de rug van een paard. Schaam je voor niks en voor niemand, dat was het adagium van vader. En om het te illustreren had hij eens een bordeauxrood hoedje met een voile van de kapstok genomen, het op zijn hoofd gezet, en zo was hij de Nieuwegracht op en neer gelopen, vanaf het balkon gadegeslagen door de kleine Charlotte. Je nooit schamen – zeker niet voor je vader, die les

ILLUSTRATIE CHARLOTTE MUTSAERS

kwam haar goed van pas toen hij na de oorlog kort was geïn-terneerd. Door de ideeën die hij had gold hij ineens als Foute Nederlander. Foxterriër Pim werd als een symbolische en wat late verzetsdaad door de burens doodgeschoten. Mensen matigen zich maar oordelen aan, voelen zich superieur aan elkaar en vooral aan de dieren. Voor Charlotte Mutsaers was het zaad voor een schrijversleven gezaaid. ‘Medelijden’ en ‘boosheid’ noemt ze haar belangrijkste drijfveren. ‘Mijn engagement blijft helaas beperkt tot het schrijven over misstanden. Als ik dapperder was geweest had ik een Baader-Meinhofgroep voor dieren opgericht.’

Serieel multitalent

Op school openbaarde zich het dubbeltalent, zelf zou ze liever zeggen: ‘de noodzaak om zich nader uit te drukken’. Met tekenen en schilderen op de nonnenschool, later op het Stedelijk Gym met verhalen en gedichten in de schoolkrant *Apophoreta*. ‘Wat wil je worden?’ vroegen ze haar in het zesde jaar. ‘Ik hoef niks te worden,’ antwoordde ze, ‘ik ben al schrijfster.’

Eigenlijk ben ik trípłetalent, schrijft ze in de bundel *Paardejam*. ‘Als u eens wist hoe ik paard kon rijden. Met of zonder zadel, stapvoets, draven of in galop, voor- of achteruit.’ En iets geflatteerd zou je de muziek er ook nog bij kunnen rekenen. Vanaf het moment dat ze op haar xylofoontje het carillon in

de Domtoren na hamerde. Op haar 35ste nam ze pianoles en weer een tijd later volgde de trekharmonica. Ze kreeg les van Carel Kraayenhoff, die op een wonderlijke manier wel van haar stijl gecharmeerd was: ‘Charlotte dwaalde weg in de muziek, ze ademde mee met het instrument alsof ze een soort dier, een levend wezen in handen had.’

‘Ach ja, de muziek,’ zei ze vorig jaar in een radio-interview, ‘daar ga ik me na mijn 85ste eens helemaal op richten.’ Een grapje, waarschijnlijk, hoewel... Toen ze na haar veertigste debuteerde, was dat met de opmerking: ‘Ik heb met het schrijven gewacht tot ik het echt helemaal wou.’ En ook meldde ze al eens na 2050 serieus met dansen te willen beginnen. Disciplines moeten eerst onder de grond rijpen, maar op het moment dat ze er werk van maakt, doet ze dat ook volledig en is er weinig ruimte meer voor iets anders. Om die reden is Charlotte Mutsaers ook wel een ‘serieel multitalent’ genoemd. En een dat blijkbaar van plan is heel oud te worden.

Explosie

In de jaren zestig ging ze Nederlands studeren aan de Universiteit van Amsterdam – ze stond een aantal jaren voor de klas. De taal stond centraal. Maar in de jaren zeventig kwamen daar toch weer lessen schilderen en vrije grafiek bij, die ze in de avonden volgde aan de Gerrit Rietveld Academie. En langzaam hipte ze van het ene op het andere been, verplaatste zich het gewicht. In de jaren tachtig volgde de artistieke explosie: ze maakte schilderijen, grafiek; ze ontwierp omslagen, kinderpostzegels; ze exposeerde. Met haar man, de letterkundige Jan Fontijn, bewoonde ze inmiddels drie huizen: in Amsterdam (ze gaf nu ook les aan de Rietveld Academie), in Midden-Frankrijk en in de Belgische stad Oostende, waar het echtpaar na een toevallig bezoek als een blok voor was gevallen. En er verschenen boeken: *Het circus van de geest* (1983), *Mijnheer Donselaer zoekt een vrouw* (1986), *Hanegeschrei* (1988) waarbij het beeld, in de vorm van houtsneden of striptekeningen, centraal stond of in ieder geval vertrekpunt was voor korte overpeinzingen. Dat kon bij foto’s van voorwerpen zijn, zoals in *Hazepeper* (1985). ‘Ik bleef in beelden denken,’ zegt ze achteraf over die periode, hoewel het woord voorzichtig terrein terugwon. En langzaam ontstond er wrijving, haakten de sturen in elkaar.

Write, little inkfish

In de catalogus *Dubbeltalent* (1989), verschenen bij een overzichtstentoonstelling in Antwerpen, vertelt ze hoe ze eind jaren tachtig worstelde met die tweeslachtigheid – schrijven of schilderen? – en op het dieptepunt daarvan een droom kreeg. De schaduw van een man drong haar kamer binnen en dwong haar tot het schrijven van strafregels: ‘Write, little inkfish.’ In die droom schreef ze tekenvellen vol – ze werd met een ‘lamme poot’ wakker, tot de zwarte schaduw tevreden was. ‘Hij kwam op me af, omhelsde me en ging vervolgens met veel gemak in me op.’

FOTO JAN FONTIJN

Die inktvis (zie ook de cover van dit tijdschrift) duikt in die tijd veelvuldig op in collages, zeefdrukken en schilderijen. Op de expositie 'Charlotte Mutsaers – Paraat met pen en penseel' die op dit moment in het Letterkundig Museum te zien is, hangen er al vier naast elkaar. Hij is voor haar het symbool van haar schrijverschap geworden: 'Het beest geeft instinctief een wolk inkt af, hij kan niet anders.' En bij dat beeld zit een waarschuwing ingesloten: 'De ander grijpt in die wolk, wil er de inktvis in pakken, maar die is allang weg. Mijn boeken zijn een afscheiding van mezelf – men moet er niet naar mij in willen grijpen.'

Het Fonds voor de Letteren heeft de kleine inktvis als vignet geadopteerd. En wie er op hun site www.fondsvoordeletteren.nl op klikt, wacht een zwarte, opwolkende inktvlek en een gedicht van de kunstenaar.

Het weergeven van dingen in hun samenhang, dat is wat haar in beeld niet lukte. Het scheppen van context. 'Alles wat ik schrijf is onschildersbaar en ontekenbaar,' zei ze in 2002 in een radio-interview met Hanneke Groenteman, 'Anders had ik het net zo goed kunnen schilderen.' Maar is de behoefte er ook niet meer? vroeg de presentatrice, 'Tekende je nog wel eens wat?' 'Nee', was het antwoord, 'want ik doe nooit *wel eens wat*. Het is alles of niets.'

Engelse drop

Eind jaren tachtig verplaatst zich het gewicht dus weer naar het woord. Met autobiografische – nou ja, denk aan de inktwolk – verhalen in *De markiezin* (1988), waarin een meisje het over 'pappa', en 'de moeder' heeft; met de romans *Rachels rokje* (1994) en *Koetsier herfst* in 2008. Tussendoor verschijnen de (autobiografische) essay- en verhalenbundels *Paardejam* (1996), *Bont* (2002) en *Zeepijp* (2008), waarin de schrijfster herinneringen ophaalt aan het landgoed van opa en oma Mutsaers in het Belgische Kapellen, waar ze vroeger 's zomers langs de orchideeënkassen, het theehuis en de rozenpoortjes

dwaalde, en jongleert met begrippen als dennenappels, vissen, hazen, komkommers, foxterriërs, Napoleons, wenkbrauwen, waterkeringen...

'Charlotte Mutsaers lezen is zoiets als een kogeltje kwikzilver van de grond proberen te rapen,' zegt de Vlaamse schrijver Pascal Verbeke in *De Standaard der Letteren* (1998). 'Wie haar poëtisch-absurde gedachtelooppjes en associaties tracht te begrijpen, ziet ze steeds weer wegstuiteren.' En in *Bzzlletin* maakt Nicolaas Matsier zich op een vrolijke manier sterk voor een index van al de begrippen die in haar oeuvre rondzingen, een soort Mutsaers' Zakenregister. Genoemde *Bzzlletin*, die in 1995 naar aanleiding van *Rachels rokje* verscheen, staat bol van de analyses over de symboliek en de metamorfosen in haar boeken. 'Vaak een teveel aan samenhang,' schrijft Sabrina Sereni in haar proefschrift *Doelgerichte grilligheid* (2005), een 470 pagina dik onderzoek naar het werk van Charlotte Mutsaers, waarin Sereni zich verontschuldigt niet volledig te kunnen zijn.

Nu ontstaat misschien het idee dat het oeuvre van de kersverse P.C. Hooftprijs-winnaar hermetisch en ontoegankelijk is, en dat is het niet. Eerder wekken de lenige gedachtesprongen de indruk op een lichte, terloopse manier tot stand te zijn gekomen, en dat is evenmin waar. Er is met grote ernst en aandacht aan getimmerd. Het is een pot Engelse drop, even veelkleurig als gelaagd.

'Wie houtsneden maakt moet omgekeerd, in spiegelbeeld, kunnen denken, toch?' Het is 1983 en in *Hier is... Adriaan van Dis* buigt de presentator zich belangstellend naar zijn gast toe. 'Kunt u ook andersom praten?'

'Teh si reih leeh kuel,' zegt Charlotte Mutsaers. 'Ne ed nijw tkaams deog.'

Van Dis schenkt geamuseerd haar glas bij. 'En kunt u ook omgekeerd zingen?' vraagt hij. 'Een lied dat een haasje betreft?' En daar gaat ze: 'Ni nee neorg, neorg, neorg, neorg, nellonk nellonk dnal...' Het publiek is uitgelaten, Van Dis is op stoom. 'Hoe ontstaat zoiets?' kraait hij.

'Zoiets ontstaat niet,' antwoordt de schrijfster rustig, 'zoiets oefent en traint men elke dag.' ●●●

- De P.C. Hooft-prijs werd op 20 mei 2010 in het Letterkundig Museum te Den Haag aan de schrijfster uitgereikt.

- De expositie 'Charlotte Mutsaers – Paraat met pen en penseel' is t/m 29 augustus te zien in het Letterkundig Museum, Den Haag.

- Bij de expositie verscheen het schrijversprentenboek *Paraat met pen en penseel* (De Bezige Bij, 2009).

- De documentaire *De wereld van Charlotte Mutsaers* van Suzanne Raes (NPS/Letterkundig Museum, 2010) is te bestellen bij Viewpoint Productions, Amsterdam (www.viewpointdocs.com).

- Prenten en Ansichtkaarten zijn verkrijgbaar via www.blackolivepress.nl

Asperger als spiegel

ANDERS KIJKEN – In de jeugdliteratuur duiken steeds vaker hoofdpersonen op met autistische trekjes. Siobhan Dowd laat haar hoofdpersoon Ted met volstrekt eigen logica een vreemde verdwijning analyseren. Het resultaat is een ontroerend en hilarisch avontuur.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Waarom zijn hoofdpersonen met het syndroom van Asperger, een milde vorm van autisme, zo populair? Waarschijnlijk omdat hun problematische verhouding met sociale conventies grote literaire mogelijkheden biedt. Je kunt de lezer een spiegel voorhouden waarin alledaagse zaken ineens absurd lijken. Bovendien zijn Aspergerpatiënten vaak bijzonder taalvaardig en opmerkzaam; dat laatste is natuurlijk goud in een detective. In *Het reuzenradmysterie* is Ted aan het woord, een jongen die geobserveerd is door stormwaarschuwingen en meteorologische theorieën. Gelaatsuitdrukkingen vindt hij lastiger te begrijpen, daarom legt hij een lijstje aan van wat mensen bedoelen: 'Lippen omhoog, veel tanden zichtbaar = heel geamuseerd, blij'. Ook met liegen heeft hij grote moeite, en als hij de controle over de situatie dreigt te verliezen beginnen zijn handen te 'fladderen'. Op maandagochtend 24 mei is hij getuige van een vreemd voorval. Om 11.32 precies stapt zijn neef Salim in een cabine voor een ritje in het gigantische reuzenrad de London Eye. Ted volgt de cabine nauwgezet, maar als de deuren weer opengaan, is Salim er niet bij. Ted heeft alles geregistreerd: wie er aan boord ging, wat iedereen droeg en hoe lang het ritje duurde. Terwijl zijn familie verlamd raakt door paniek en de politie weinig opschiet, gaat Ted met zijn zus Kat zelf op onderzoek uit. Hij werkt negen mogelijke theorieën uit; van een verstopte truc en ontvoeringszaak tot spontane ontbranding. Heel ontroerend is hoe Ted en zijn veel aardse zus tijdens die speurtocht naar elkaar toegroeien en elkaars onhebbeligheden leren waarderen. De Ierse schrijfster Siobhan Dowd overleed in 2007, nog voor de verschijning van dit boek. Treurig, want *Het reuzenradmysterie* smaakt naar meer. Het bewijst dat humor, een spannende plot en psychologische diepgang perfect kunnen samengaan in een uiterst leesbaar verhaal. ●●●

Het reuzenradmysterie, Siobhan Dowd. Van Goor, € 17,99 (11+)

→ Mark Haddon was de eerste auteur die een liefdevol portret schreef over een jongen met Asperger en zijn opmerkelijke geest uitbuitte in een *whodunnit*. Zijn cross-over roman *Het wonderbaarlijke voorval met de hond in de nacht* verscheen zowel in een editie voor jongeren als voor volwassenen en was een groot internationaal succes (De Fontein, 14+).

→ Ook Francisco X. Stork laat in *Marcelo en de echte wereld* zien hoe complex de wereld is, vol leugens en dubbele agenda's. Marcelo moet van zijn vader de zomer doorbrengen op diens advocatenkantoor. Hij komt terecht in een slangenkuil van advocaten die elkaars bloed wel kunnen drinken en moet leren voor zichzelf op te komen (Lemniscaat, 14+).

→ Andere mensen hebben huisdieren, zij hebben Jelmer. Wat Kiki's broer precies mankeert wordt nergens benoemd, maar Judith Eiselin laat in *Jim* doorschemeren dat er meer aan schort dan alleen een dwars karakter. Hij loopt steeds weg en sluipt stiekem Kiki's kamer binnen om haar lievelingsknuffel te onthoofden. Kiki raakt zo gefrustreerd dat ze een droombroer fantaseert (Querido, 10+).

→ De boeken van Joke van Leeuwen worden bevolkt door kinderen die de buitenwereld niet helemaal doorgronden en zich moeten handhaven tussen grillige volwassenen en komische misverstanden. In *Toen mijn vader een struik werd* vlucht Toda voor de oorlog van 'de enen tegen de anderen'. Ze verdwaalt en komt terecht in een onbegrijpelijk land (Querido, 9+).

Illustratie uit *De verjaardag* van Sylvia van Ommen

Digitalisering brengt prenten

VAN IPRENTENBOEK TOT GEANIMEERDE 3D POP-UP –

Voor sommige kleuters is het al de gewoonste zaak van de wereld: een prentenboek lezen op een iPhone of laptop. De digitale ontwikkelingen gaan snel en vooral rijk geïllustreerde prentenboeken lenen zich voor geavanceerde bewerkingen: van een geanimeerd ‘levend boek’, Fundel en app tot magische 3D pop-up.

DOOR BAS MALIEPAARD

Even was de Nederlandse illustrator Sylvia van Ommen wereldnieuws, in elk geval in het boekenvak. In augustus vorig jaar lanceerde zij, samen met haar Britse uitgever Winged Chariot, het allereerste prentenboek voor de iPhone en de mediaspeler iPod Touch.

Bezitters van die apparaten kunnen tegen creditcardbetaling van €0,79 haar tekstloze boek *De verrassing*, dat in papieren vorm bij Lemniscaat verscheen, als zogenaamde app (applicatie) downloaden uit de app store, de online winkel van elektronicabedrijf Apple. De app op je telefoon openen is als het openslaan van het boek. Door met je vinger over het touchscreen te slepen, sla je de bladzijden om. En als verrassing

rijdt het schaap dat de hoofdrol speelt met flapperende oren op een brommende scooter voorbij.

iPrentenboek

Deze app maakt nog niet optimaal gebruik van de mogelijkheden van de iPhone, vertelt Sylvia van Ommen. Hij is in korte tijd ontwikkeld op basis van bestaand beeldmateriaal en dat is niet ideaal. Reden genoeg voor de illustrator om het de tweede keer grondiger aan te pakken: deze zomer verschijnt haar nieuwe prentenboek *De verjaardag* uitsluitend op, en speciaal ontworpen voor, de iPhone.

‘Ik heb nu rekening kunnen houden met alle mogelijkheden: geluid, beweging en vooral interactie,’ zegt Van Ommen.

‘Dat laatste is de belangrijkste meerwaarde van een app ten opzichte van boeken en tekenfilms. Als kinderen een onderdeel van de tekening aanraken, klinkt er een geluid of volgt er een beweging. In *De verjaardag* kunnen ze bijvoorbeeld een muizenpostbode helpen brieven bezorgen door die met hun vinger aan te raken. In een gewoon boek of een tekenfilm kan zoiets niet. Ik denk dat een app kinderen uitdaagt en meer bij het verhaal betreft.’

Bijkomend voordeel voor prentenboekenmakers is dat hun werk meteen wereldwijd kan worden verkocht. ‘Eventuele tekst in een prentenboek kun je in meerdere talen in de app zetten,’ vertelt Van Ommen. ‘Lezers kunnen hun eigen taal kiezen. Dat betekent dat je publiek enorm vergroot: wereldwijd kan iedereen met een iPhone, iPod of iPad je boek met één druk op de knop kopen.’

Phone + Book

Een app zweeft ergens tussen boek, computerspel en tekenfilm in, maar duidelijk is wel dat je het fysieke boek niet meer nodig hebt. Jammer? Daar zijn de meningen over verdeeld. Van Ommen meent dat het één het ander niet hoeft uit te sluiten. Ontwerpers van het Japanse Mobile Art Lab gingen verder en zochten naar een combinatie van het papieren boek en een app.

Hun Phone Book is een kartonboek over twee katten die een reis maken per trein, onderzeeër en ruimteschip. Boven in het boek zit een gleuf waarin je een iPhone kunt schuiven. Het touchscreen van de telefoon valt precies achter een uitsparing in de tekeningen: de ramen van de vervoersmiddelen.

‘Wij willen met ons product geen afbreuk doen aan het boek, maar het juist verrijken,’ zegt Valentine Lerouge, projectmanager bij Playlane. ‘Kinderen groeien tegenwoordig op in een beeldcultuur en daardoor raakt lezen op de achtergrond. In de Fundel willen wij de lees- en beeldcultuur samenvoegen en de band met het boek behouden. We zien dat het zo werkt: eerst wordt het fysieke prentenboek voorgelezen en daarna gaan de kinderen op de computer het filmpje bekijken en de opdrachten maken.’

De Fundels gaan een stap verder dan de Nederlandse ‘Levende Boeken’, eveneens licht geanimeerde prentenboeken. Om die filmpjes te bekijken heb je het echte boek niet nodig. Arthur van der Linden van Sprankhuizen van Levende Boeken gelooft niet dat zo’n dwingende combinatie nodig is. ‘Onze ervaring is dat gebruikers van de Levende Boeken vaak uit zichzelf het fysieke boek kopen. Het leest ’s avonds in bed toch niet echt lekker voor met een laptop of iPhone op schoot. Ik zie de digitale prentenboeken niet als een vervanging, maar als een waardevolle aanvulling. Uit recent onderzoek van de Universiteit Leiden blijkt dat digitale boeken met geluid en beweging de taalontwikkeling van kinderen stimuleren en de woordenschat vergroten.’

boeken tot leven

Tijdens het lezen, speelt op de telefoon een app af die het geluid van de trein laat horen en het landschap voorbij laat glijden. Door het raam van de onderzeeër zie je vissen voorbij zwemmen en in de ruimte kunnen kinderen sterren aanraken die dan oplichten en tinkelgeluiden laten horen. Het is onbekend of en wanneer dit ontwerp in de winkel komt.

Fundels

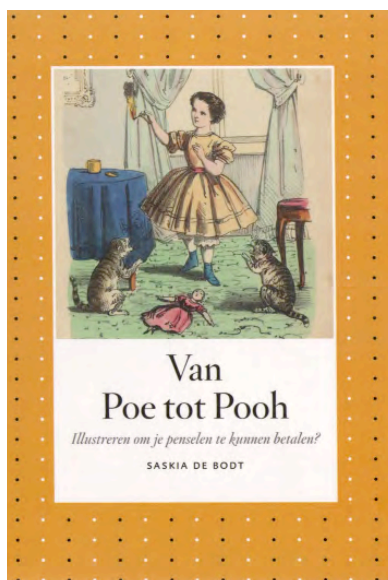
Ook het Vlaamse softwarebedrijf Playlane zocht naar een combinatie van papier en digitaal en bedacht de Fundel, dat staat voor een ‘bundel vol fun’. Op basis van een bestaand prentenboek ontwikkelt Playlane een geanimeerde versie, een e-book en een uitgebreid pakket computerspelletjes en educatieve opdrachten. Dit hele digitale programma is opgeslagen op een chip die achterin het prentenboek is geplakt. Als het boek op een speciale chiplezer wordt gelegd, die via de USB-poort met de computer is verbonden, start het programma automatisch op. Kinderen kunnen dat zelf, zonder ingewikkelde inlogcodes. En het fysieke prentenboek is dus altijd nodig om van de digitale aanvullingen gebruik te kunnen maken.

Driedimensionale draak

Verwonderlijk is het dan ook niet dat vooral in het onderwijs veel gebruik wordt gemaakt van digitale prentenboeken. De thuismarkt loopt nog niet echt warm, maar daar komt wellicht verandering in nu de mogelijkheden en de beeldkwaliteit van handzame mobiele telefoons toenemen. Levende Boeken en Fundels draaien nog niet op de iPhone, omdat ze gebruikmaken van software die niet op de telefoons staat. Maar beide bedrijven onderzoeken op dit moment wel de mogelijkheden van dat platform.

Als het aan Zuid-Koreaanse onderzoekers ligt, kan er over niet al te lange tijd alweer een nieuw hoofdstuk aan de digitalisering van prentenboeken worden toegevoegd. Zij bedachten het Digilog Book met 3D pop-ups. Als je door een speciale bril die op de computer is aangesloten naar de illustraties in een boek kijkt, springen de figuren als een bewegende pop-up van de bladzijde. Een demonstratiefilmpje laat zien hoe een draak brullend uit de tekening opstijgt. Over levende boeken gesproken...•••

Op www.lezen.nl onder digitaleprentenboeken staan links naar de iPhone app van Sylvia van Ommen en de demonstratiefilmpjes van het Phone Book en het Digilog Book. Meer info over de geanimeerde prentenboeken is te vinden op www.fundels.be en www.levendeboeken.nl.

Van Poe tot Pooh

Sinds het abstract expressionisme klinkt het woord 'illustratief' binnen de kunstwereld als een vloek, omdat het verondersteld wordt het tegengestelde te zijn van 'autonoom', constateert Saskia de Bodt. In *Van Poe tot Pooh* laat ze zien dat deze houding achterhaald is, omdat de grootheden binnen het illustratievak tegenwoordig meer en meer zelf de inhoud van hun werk bepalen. De Bodts boek is gebaseerd op de tekst van de inaugurele rede die zij uitsprak bij haar aanstelling als Bijzonder Hoogleraar Illustratie aan de Universiteit van Amsterdam in 2009. Het is bedoeld als verkenning van haar nieuwe vakgebied. Ze laat zien hoe de positie van de illustrator sinds de tweede helft van de negentiende helft is veranderd en daarmee ook het karakter van zijn werk. *Van Poe tot Pooh* is een beknopt, maar fraai geïllustreerd full colour boek. De 'Poe' uit de titel staat voor het leger illustratoren dat zich stukbeet op de fantastische vertellingen van Edgar Allen Poe; 'Pooh' voor de illustraties van Ernest Shepard die nog even krachtig zijn als bij de eerste publicatie van het boek in 1925 en daarom nog nooit zijn vervangen. [47]

Van Poe tot Pooh. Illustreren om je penselen te kunnen betalen?, Saskia de Bodt.

D'Jonge Hond, € 22,50.

Boek + game ineen

Jouw avontuur is een opvallend innovatief prentenboek; een interactief avonturenverhaal dat veel weg heeft van een computergame. De lezer is zelf de hoofdrolspeler in het verhaal en krijgt de opdracht de schat van de koning te heroveren op een draak. Iedere pagina biedt verschillende routes, waaruit de lezer zelf een keuze kan maken – te vergelijken met de verschillende 'levels' in platformspelletje. Afhankelijk van de gekozen weg spelen zich verschillende scenario's af. Je reist langs het strand, het kasteel of de bakkerswinkel, waar je de laatste roze koek kunt bemachtigen. Onderweg kunnen krachten en objecten verzameld worden, zoals een lieveheersbeestje of een goudstuk. De gadgets zijn magnetisch geladen en kunnen tot gebruik op het speelpoppetje worden geplakt. Het boek vormt een ingenieus geheel van gleufjes, doorkijkjes en flapjes. *Jouw avontuur* is in eigen beheer uitgegeven door vormgeefster Rianne van Duin, die afstudeerde aan de Design Academy in Eindhoven. Het boek is online te bestellen. Handig om te weten: bij verlies van de speelfiches worden die gratis vervangen. [47]

Jouw avontuur, Rianne van Duin, € 32,50 (4+). www.jouwavontuur.nl

Week van het Luisterboek

Voor kinderen die nog niet kunnen lezen zijn luisterboeken ideaal. Tijdens de Week van Het Luisterboek (16 t/m 27 juni) staan gesproken boeken volop in de belangstelling.

- *Kikker vindt een vriendje* is een hoorspel. Begeleid door spannende muziek vertelt Sander de Heer over avonturen uit zeven verschillende prentenboeken van Max Velthuis. Met de stem van Jamaï Loman als Kikker (Rubinstein, 4+).
- In *Mijn vader* vertelt Toon Tellegen over de grenzeloze bewondering van een kleine jongen voor zijn vader. Een gouden boek voor fantasievolle jongens, voorgelezen door de schrijver (Rubinstein, 6+).
- 'Voor het middageten zou ik vandaag een lekker mals jongetje lusten!' grijnst de reuzenkrokodil. Niemand kan deze klassieker van Roald Dahl spannender voorlezen dan Jan Meng (Rubinstein, 4+).
- Dat Dahl en Meng een gouden combinatie vormen bewijst ook *De dikke van Dahl*, een luisterbox van de *Volkskrant*, waarin zeven titels zijn opgenomen: *De tovervinger*, *De fantastische meneer Vos*, *De griezels*, *Gruwelijke rijmen*, *Rijmsoep*, *Rotbeesten* en *Ieorg Idur* (5+). [47]

Oeuvreprijs voor Thé Tjong-Khing

De veel gelauwerde illustrator Thé Tjong-Khing (1933) ontvangt in september de Max Velthuijs-prijs 2010, de driejaarlijkse oeuvreprijs voor Nederlandse illustratoren. Aan de prijs is een bedrag verbonden van € 60.000,- gelijk aan de P.C. Hooft- en de Theo Thijssen-prijs. De Chinees-Indonesische Thé groeide op in Bandung en verhuisde in 1956 naar Nederland om een opleiding te volgen aan de Rietveld Academie. Hij maakte die opleiding niet af en kwam terecht in de Marten Toonder studio's, waar hij het vak van striptekenaar leerde. Op uitnodiging van Miep Diekmann maakte hij in de jaren zeventig de overstap naar het kinderboek. Met *Wiele wiele stap* wonnen zij in 1977 de Gouden Griffel en het Gouden Penseel. Later werkte Thé intensief samen met schrijfster Els Pelgrom, met wie hij in 1985 ook dubbel goud in de wacht sleepte voor het opzienbarende *Kleine Sofie en Lange Wapper*. De laatste jaren oogstte Thé veel lof voor zijn illustraties bij Griekse mythen, Bijbelse verhalen en sprookjes. In 2005 won hij met zijn woordenloze prentenboek *Waar is de taart?* de Woutertje Pieterse Prijs. In het najaar van 2011 zal het Letterkundig Museum in Den Haag een overzichtstentoonstelling aan zijn werk wijden. Het is voor de tweede maal dat de Max Velthuijs-prijs wordt toegekend; in 2007 ging de eerste editie van de prijs naar Mance Post. [AT]

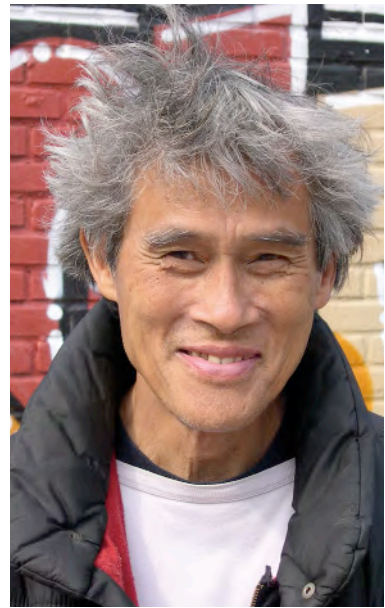

FOTO ERIK THÉ

Prentenboek voor de Kinderboekenweek

Vorig jaar besloot de Stichting CPNB het Prentenboekje voor de Kinderboekenweek te veranderen in een *Prentenboek*, omdat in een markt die overspoeld wordt door mini- en midi-uitgaven een zoveelste klein prentenboek niet langer opvalt. Dit jaar wordt op dezelfde weg voortgegaan. De makers zijn Daan Remmerts de Vries (schrijver en illustrator) en Philip Hopman (illustrator). Hun prentenboek, dat gedurende de Kinderboekenweek voor € 5,- te koop zal zijn in de boekhandel, borduurt verder op een eerder gezamenlijk project: *Voordat jij er was*. Dat prentenboek, geschreven door Remmerts de Vries, tekende Hopman in een door de schrijver bedachte stijl, waarbij tekeningen langzaam overgaan in foto's. Het Prentenboek voor de Kinderboekenweek is opnieuw geschreven door Remmerts de Vries, maar dit keer illustreren de heren het verhaal samen, waarbij ze in elkaars illustraties tekenen. Remmerts de Vries zet de achtergronden op, Hopman tekent daarin de personages, waarna ze samen de compositie uitwerken. De Kinderboekenweek 2010 vindt plaats van 6 t/m 16 oktober en heeft als motto 'De grote tekententoonstelling – beeldtaal in kinderboeken'. [JA]

www.cpnb.nl

Prentenboeken

Eigenzinnige prentenboeken prikkelen, ontregelen of bieden een ongebruikelijk perspectief. Vier titels voor kleine lezers die goed zijn voor verwondering.

- In *Siebe schaap wil ook een mensje* verlangt Siebe hartstochtelijk naar een huismensje, maar zijn ouders vinden dat maar mensenmishandeling. Een origineel verhaal dat de verhoudingen omdraait (Kirsten Boie & Philip Waechter, Gottmer, 4+).
- *Verjaardag met taart* is het derde prentenboek van Thé Tjong-Khing zonder tekst. De twaalf paginagrote tekeningen vormen samen een vervolgverhaal over schilderende, taartbakkende en brokkenmakende dieren (Lannoo, 2+).
- In hun nieuwste fotoboek *Amsterdamsedingen* verzamelden Nathalie Faber en Matthijs Immink niet alleen de monumentale hoogtepunten van de hoofdstad van Nederland, maar ook grappige details zoals duiven, draaiorgels en hondenpoep (Gottmer, 1+).
- In *Het land van de grote woordfabriek* kost spreken handenvol geld. Tussen de roddel, kletsboek, oudewijvenpraat en weggegooiden woorden vindt Florian drie woorden om zijn geliefde mee te verrassen: kersenrood, pannelapje en stoelendans (Agnès de Lestrade & Valerie Docampo, De Eenhoorn, 6+). [AT]

Illustratie uit Meneer Kandinsky was een schilder van Daan Remmerts de Vries

Musea voor op de boekenplank

NIEUWE KINDERKUNSTBOEKEN – Wie in Frankrijk of Spanje een museumwinkel bezoekt, kan zich vergapen aan planken vol kunstboeken voor kinderen. Originele doeboeken rond schilderijen, prachtige monografieën en allerlei andere uitgaven waarin kinderen worden geprikkeld om kennis te maken met beeldende kunst. De Nederlandse markt lijkt te klein voor zoveel moois, want vergeleken met veel andere landen is het aanbod gering. Verschillende uitgevers proberen in dit gat te duiken, met wisselend resultaat. Een overzicht.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Een van de mooiste kunstboeken die in het afgelopen jaar is vertaald, is zonder twijfel *Picasso en Guernica* van Alain Serres. Bij het openslaan veert je hart direct op. Op de schutbladen staan foto's van vredesactivisten die protestborden en span-doeken dragen waarop fragmenten te zien zijn van *Guernica*, Picasso's impressie van het gruwelijke bombardement op het kleine Baskische stadje tijdens de Spaanse burgeroorlog. Het zijn indrukwekkende beelden die contrasteren met hun hard-roze, appelgroene en zwarte ondergrond, en die de impact

van dit meesterwerk direct onderstrepen. Dezelfde grondkleuren zijn ook in de rest van het boek gebruikt. Wit tijdens Picasso's jeugd, zuurstokroze wanneer hij mijmert over de zachtheid van vrouwen, zwart en grijs wanneer hij werkt aan de schrijnende schetsen van *Guernica*. Dit boek is zo mooi vormgegeven en de keuze van de beelden zo krachtig, dat je direct aan het lezen slaat.

En daar gaat het mis. De originele Franse tekst was ongetwijfeld mooi, poëtisch en functioneel, maar dat is de vertaling in ieder geval niet. Veel zinnen zijn zo wollig en stroef, dat je al snel strandt. Soms is de Franse woordvolgorde klakkeloos overgenomen en lees je potsierlijke zinnen, als 'Guernica kan nu aan zijn bestaan voor de ogen van de hele wereld beginnen.' Zonde, want die ongelukkige vertaling haalt het plezier van het boek genadeloos onderuit.

Blinkende schedel

Precies dezelfde valkuil nekt *Kunst voor kinderen*, een gewaagd boek dat een overzicht biedt van de hele kunstgeschiedenis – van de prehistorische grotsschilderingen tot aan de blinkende diamantschedel *For the Love of God* van Damien

Hirst. Ook dit infoboek blinkt uit door de fascinerende beeldkeuze, steeds blijft je blik weer ergens hangen. Zo zie je Dan-maskers uit Ivoorkust, een graffitimuur van striptekenaar Mark Bodé, Japanse houtsneden van Hokusai en een zwart-wit foto van een scheefgewaaide boom door Ansel Adams. Het is een intrigerend boek, waarin belangrijke en minder belangrijke kunstenaars de revue passeren, dwarsverbanden worden gelegd en kunststromingen, ontwikkelingen en inspiratiebronnen aan de orde komen. Een boek dat elk kind op zijn boekenplank zou moeten hebben staan, denk je enthousiast. Tot je gaat lezen. Want ook hier is het krakkemikkigheid troef. De zinnen wemelen van de spelfouten, ontbrekende woorden en anglicismen, en sommige beweringen zijn zo volstrekt onbegrijpelijk dat het is alsof ze door een vertaalmachine zijn gegenereerd. Zo is Jan van Eyk 'de bekendste schilder van de zogenaamde Vlaamse Primitieven', en wordt over surrealisten beweerd dat 'de reden waarom ze de realiteit in vraag stelden, was de gruwel van de Eerste Wereldoorlog'. Zonde dat ook hier de vertaling blijkbaar als sluitpost wordt gezien van een verder zo ambitieus project.

Vliegende broden

Gelukkig zijn er ook oorspronkelijk Nederlandstalige boeken. Naar aanleiding van de opening van het René Magritte Museum in Brussel verschenen twee kinderboeken over deze Belgische surrealist. Uitgeverij Ludion maakte een mooi woordenboek in de stijl van *Het kleine museum*, een kinderkunstwoordenboek dat zes jaar geleden in een nieuwe uitgave bij Querido verscheen. Het bevat toegankelijke woorden als inktvlek, indiaan, toren en zeemeermin, die worden geïllustreerd met verrassende en bevreemdende fragmenten uit Magrittes schilderijen. De reusachtige appel, vliegende broden en stenen jas bieden een speelse kennismaking met zijn werk. Zonde dat sommige afbeeldingen over twee pagina's zijn geplaatst en er daardoor steeds een stuk schilderij in de vouw verdwijnt. Het Van Goghmuseum gaf twee kinderkunstboeken uit in eigen beheer, beide geschreven en geïllustreerd door Ceciel de Bie. *Tim en de sterrennacht* is een prentenboek voor jonge kinderen rond het schilderij *De sterrennacht*, waarin een Frans jongetje zijn kat zoekt en een nachtelijke ontmoeting heeft met Vincent de schilder. De collages met uitgelopen aquarelverf

zijn ongetwijfeld bedoeld als kindertekeningen, maar zijn in hun naïef bedoelde compositie en lijnvoering niet echt gelukt. Ze steken schril af bij het werk van de meester. Beter geslaagd is *Vincent van Gogh en de kleuren van de nacht*, een 'kunst-doeboek' voor oudere kinderen rond bekende schilderijen. Het valt direct op door de ruime bladspiegel en luxe papierkeuze. De opdrachten zijn nogal vrij en variëren van het schrijven van een gedicht tot het imiteren van schildertechnieken of het knutselen van een sterrenmobiel.

Blauw paard

Bij de expositie *Kandinsky en Der Blaue Reiter* in het Gemeentemuseum in Den Haag verscheen een kinderkunstboek dat met kop en schouders boven de rest uitsteekt. In *Meneer Kandinsky was een schilder* slaagt Daan Remmerts de Vries erin om aan kleuters uit te leggen hoe deze Russisch-Franse schilder zich ontwikkelde tot een van de eerste abstracte kunstenaars. In kleurrijke collages laat hij zien hoe Kandinsky de figuratieve schilderkunst loslaat en besluit om cirkels en muziek te gaan schilderen. Op een van de tekeningen galoppeert de schilder met een kwast in de hand op zijn blauwe paard door een rommelig landschap vol verfspatten. De fascinerende prenten die de beeldtaal van Kandinsky duidelijk vangen, maar toch zo onmiskenbaar Daan Remmerts de Vries zijn, maken *Mijnheer Kandinsky* tot een uniek boek. Goed nieuws: dit is pas het eerste deel van een serie, want het Gemeentemuseum in Den Haag heeft plannen voor een kunstboekenreeks. Wouter van Reek werkt aan het eerstvolgende deel, dat zal verschijnen bij een expositie over Mondriaan. ...

Picasso en Guernica, Alain Serres. Ludion, € 19,90 (10+)

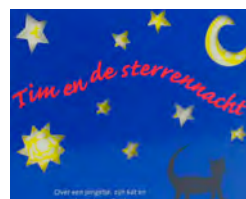
Kunst voor kinderen, D. Loch en anderen. Lannoo, € 19,95 (11+)

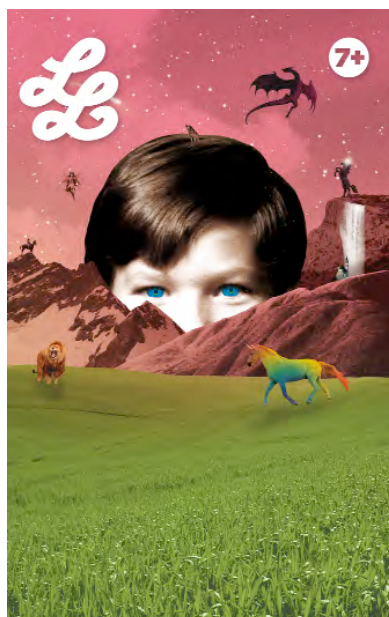
Het kleine Magritte museum, Peter Ruyffelaere. Ludion, € 19,90 (4+)

Tim en de sterrennacht, Ceciel de Bie. Van Gogh Museum, € 9,95 (4+)

Vincent van Gogh en de kleuren van de nacht, Ceciel de Bie. Van Gogh Museum, € 14,95 (8+)

Meneer Kandinsky was een schilder, Daan Remmerts de Vries. Leopold, € 13,95 (4+)

Het oneindige verhaal

Na de succesvolle voorstelling *Ronja de roversdochter* waagt Laagland-regisseur Inèz Derksen zich dit najaar aan *Het oneindige verhaal* van Michael Ende – een van de eerste fantasyverhalen voor kinderen. De jonge hoofdpersoon Bastiaan leest zich Fantasia binnen, een fantasiewereld vol geluksdraken, weerwolven, reuzen, sfinxen en andere magische wezens. Bastiaan moet het land helpen redden van de ondergang. Anders dan de verfilming *The Neverending Story* (waarover Ende in 1984 zeer teleurgesteld was) baseert Derksen haar voorstelling op het complete verhaal. ‘Het boek is tien maal rijker dan de film,’ licht ze toe in een filmpje op Youtube. In haar bewerking stelt Derksen de helende kracht van fantasie centraal; het is een vurig pleidooi om je hart te volgen en te doen waar je van droomt – als tegenwicht tegen het teveel aan realisme dat ons volgens Derksen ‘iedere dag door de media de strot wordt ingeduwd’. *Het oneindige verhaal* wordt ook gespeeld als schoolvoorstelling, waarin kinderen gedurende een hele ochtend of middag helemaal in een fantasiewereld worden ondergedompeld. [A7]

Het oneindige verhaal van Het Laagland speelt van 25 september 2010 t/m 1 april 2011 in verschillende scholen en theaters. www.stipproducties.nl

Verlangen tijdens Poetry

Na beëindiging van de samenwerking met het RO Theater en een korte pauze wordt er dit jaar opnieuw een kinderprogramma georganiseerd tijdens het Poetry festival. Op zondag 13 juni verwelkomt Bep Brul, de eeuwig verliefde nymfomane mafkees uit de film *Loenatik*, kinderen vanaf acht jaar in de grote zaal van de Rotterdamse Schouwburg voor een middag in Oosterse sferen. Het programma wordt een combinatie van poëzie, vertelling en film en staat helemaal in het teken van het sprookje Layla en Masjnum, een Oosterse variant op Romeo en Julia. De twee zijn stapelverliefd op elkaar, maar mogen niet samenzijn. Masjnum trekt zich terug in de woestijn en wordt daar gek van verlangen. Bep Brul, gespeeld door Karin van Holst Pellekaan, laat zien hoe eeuwig smachten in zijn werk gaat en presenteert acts van buikdansers, musici en vertellers. Tijdens voorbereidende lessen op Rotterdamse basisscholen kunnen kinderen gedichten schrijven over allerlei soorten verlangen: naar een droom, een familielid in het buitenland of een koekjestrommel. De mooiste gedichten worden voorgedragen tijdens het festival. [A7]

www.poetry.nl

Dichten voor een rooie roebel

Pure poëzie voor kinderen is zeldzaam, maar bestaat. Zo nu en dan verschijnen er uitgaven die het genre naar grote hoogte tillen. [A7]

- De eerste bundel stripgedichten van Edward van de Vendel en Floor de Goede werd al bekroond met de poëziegriffel, maar de opvolger *Draken met stekkers* is minstens zo geslaagd, met verrassende gedachtecronkels, veel kleur en gewaagd perspectief (Querido, 9+).
- *Haat die kat* van Sharon Creech bestaat uit dagboekantekeningen van de jongen Jack, die zijn hond heeft verloren en opnieuw leert houden van een dier. ‘Er hangt zoveel af van / een zwart katje / in een rieten mand / onder de kerstboom,’ noteert hij op 3 januari (Hoogland & Van Klaveren, 10+).
- In *De deugende cirkel* waagt Saskia de Jong zich aan buitenissige dieren als de juffer, de centaur en de quadrupeed. Ondanks de verklarende woordenlijst zijn de gedichten vrij complex; de frisse collages zijn een feest voor het oog (De Harmonie, 11+).
- Majakovski schreef kindergedichten omdat hij hoorde dat je er ‘een hele zilverglanzende rooie roebel per regel’ voor kreeg. *Tijger op straat* is een speelse en ritmische verzameling Russische kinderpoezie uit de periode 1923-1941, vertaald door Robbert-Jan Henkes (Hoogland & Van Klaveren, 8+).

De canon voor kinderen

Wie basisscholieren wegwijs wil maken in de historische canon vindt inspiratie in *De canon van Nederland. De vijftig vensters voor kinderen – Van Pluk tot Willem van Oranje*. Het boek sluit aan bij de website entoen.nu en is geschreven door voorzitter van de canoncommissie Frits van Oostrom. In beknopte hoofdstukken worden onderwerpen behandeld als Anne Frank, de watersnood, de wereldoorlogen en de voc. Diverse vensters worden afgesloten met een leestip. Zo wordt bij het tijdvak 'Slavernij' verwezen naar *Marijn bij de lorrederaaiers* van Miep Diekmann, bij 'Karel de Grote' naar *Elegast* van Agave Kruijsen en bij 'Veelkleurig Nederland' naar *Polleke* van Guus Kuijer. Achter in het boek staat een uitgebreidere boekenlijst en worden ook suggesties voor museumbezoek en websites genoemd. *De canon van Nederland* is een rijk geïllustreerde uitgave, en vanwege de compacte schrijfstijl toch vooral geschikt voor pabo-studenten en docenten in het primair onderwijs, en minder voor kinderen. [A7]

De canon van Nederland. De vijftig vensters voor kinderen, Frits van Oostrom. Amsterdam University Press, € 19,50 (ook verkrijgbaar als digitaal boek)

BEELD HUGO VAN LOOK

Op avontuur met Dolfje Weerwolfje

Komend seizoen brengt Olbe Producties in samenwerking met Theater Terra opnieuw een musical over de populaire Dolfje Weerwolfje. De familievoorstelling *Nieuwe Avonturen met Dolfje Weerwolfje* is gebaseerd op het vijfde deel uit de reeks van Paul van Loon en gaat over Dolfje en zijn vriendinnetje Noura. Beiden zijn weerwolf en vinden het fijn om 's nachts bij volle maan rond te sluipen. Dat is niet altijd veilig: er dwalen duistere figuren rond die vanuit de schaduwen in de nacht naar hen loeren. De musical *Dolfje Weerwolfje* was in 2003 een groot succes en in het seizoen dat erop volgde ging de voorstelling in reprise. De voorstelling werd genomineerd voor een John Kraaijkamp Musical Award, maar *de Volkskrant* was kritisch en vermeldde dat scriptschrijver Dick van den Heuvel erin was geslaagd de angel uit het verhaal te halen. Ditmaal blijft de bewerking binnenshuis. Het script en de liedjes zijn geschreven door Dick Feld en decor en beeldregie zijn in handen van Theo Terra. De rol van Pa, Dolfjes stiefvader, zal worden gespeeld door Ara Halici. De voorstelling gaat op 18 december in première in De Meervaart in Amsterdam. [A7]

www.theaterterra.nl

Lydia Rood als Schoolschrijver

Lydia Rood is officieel geïnstalleerd als schoolschrijver van twee scholen in Amsterdam Nieuw West. Het betreft een pilot van Stichting De Schoolschrijver die met dit project het schrijversbezoek aan scholen op een inspirerende manier wil vormgeven. Lydia Rood bezoekt verschillende groepen van de scholen; in eerste instantie bezoekt zij een groep vijf maal om met alle leerlingen te lezen, te praten, toneel te spelen en een speurtocht te doen in de bibliotheek. Daarna wordt een kleine groep uit iedere klas geselecteerd om zich te verdiepen in het schrijven van verhalen. Ook ouders worden direct bij het project betrokken, zodat het enthousiasme van de leerlingen een positieve impuls kan geven aan het leesklimaat thuis. Alle betrokkenen zijn bijzonder enthousiast over het project. Lydia Rood blijft tot eind juni aan de scholen verbonden. Daarna wordt het project afgesloten met een feestelijke bijeenkomst waar de geschreven verhalen worden gepresenteerd. Het is de bedoeling dat in het nieuwe schooljaar meer schoolschrijvers aan de slag gaan. [A7]

www.deschoolschrijver.nl

FOTO CHRIS VAN HOUTS

©GEORGE CHARLES BEREFOED, NATIONAL PORTRAIT GALLERY, LONDON

Virginia Woolf

KUNSTENAARSIDYLLE OP HET ENGELSE PLATTELAND

VIRGINIA WOOLF ALS PERSONAGE IN JEUGDBOEK – De geschiedenis van de beroemde Bloomsbury Group herleeft in Rindert Kromhouts jeugdroman *Soldaten huilen niet*. In hun buitenhuizen op het Zuid-Engelse platteland hielden de kunstenaars er een eigenzinnige levenswijze op na. Een bezoek aan historische grond.

DOOR JOUKJE AKVELD

Maar weinig Nederlanders schijnen het te weten: op zo'n anderhalf uur treinen van Londen, in de uitgestrekte velden van East Sussex, ligt Charleston Farmhouse. Klimop woekert over de muren, in de tuin ligt een grote vijver zachtjes te kabbelen terwijl de wind de geur van koeienmest vermengt met die van zelfgebakken *pie*. Tijdens de eerste helft van de twintigste eeuw was dit de verblijfplaats en ontmoetingsplek van schrijvers, schilders en wetenschappers van de Bloomsbury Group, een kunstenaarscollectief vernoemd naar de Londense wijk waar ze was ontstaan. Centrale figuren in het gezelschap waren de zusjes Virginia Woolf en Vanessa Bell, schrijfster en kunstenaars.

Sprookjesparadijs

Virginia Woolf woonde met haar echtgenoot, de uitgever Leonard Woolf, in het nabijgelegen Monk's House, waar ze haar beroemde boeken *Mrs. Dalloway* en *To the Lighthouse* schreef. Charleston was de thuishaven van Vanessa Bell, haar drie kinderen Julian, Quentin en Angelica en haar minnaar, de homoseksuele schilder Duncan Grant. Met hun verf en kwasten toverden de twee kunstenaars het huis om tot een sprookjesparadijs; alle muren, meubels en gordijnen werden beschilderd, zelfs de badkuip werd gedecoreerd. Bells echtgenoot, de kunstcriticus Clive Bell, woonde in Londen maar was met zijn stoet aan wisselende minnaressen een trouwe bezoeker van het buitenhuis, net als de schrijvers Lytton Strachey, E.M. Forster en T.S. Eliot, de schilderes Dora Carrington, de kunstcriticus Roger Fry en de econoom Maynard Keynes. Toen jeugdboekenschrijver Rindert Kromhout enkele jaren geleden via Monk's House op het spoor van Charleston kwam, raakte hij betoverd door de plek en besloot een boek te schrijven over het huis en haar bewoners. *Soldaten huilen niet* vertelt de gefictionaliseerde geschiedenis van een groep historische figuren, gezien door de ogen van Bells jongste zoon Quentin.

FOTO'S ALEN MACWEENEY, UIT 'CHARLESTON – A BLOOMSBURY HOUSE & GARDEN'

Onconventionele levenshouding

In Charleston Farmhouse is alles een beetje scheef. De houten vloeren kraken, smalle gangen en kleine trappetjes verbinden rijk geornamenteerde kamers waar de muren zijn bedekt met schilderijen en boekenkasten. Beschilderde vergieten fungeren als lampenkap; stoelen zijn gestoffeerd met uitbundige patronen; lambrisering, openhaard en dakkapel – alles heeft een kleurtje of is opgesmukt met voorstellingen van mensen en dieren.

Toch was het niet alleen het kunstig versierde huis dat Kromhout fascineerde. In hun boeken, schilderijen en opvattingen gaven de leden van de Bloomsbury Group blijk van een eigenzinnige kijk op leven en kunst. Met hun steeds wisselende liefdesaffaires, hun politieke afzijdigheid in een tijd dat de wereld in brand stond en hun hang naar avant-garde, distantieerden ze zich van alles wat gebruikelijk was op het Britse platteland ten tijde van het interbellum. Tegelijkertijd bood het afgelegen Charleston een veilige omgeving voor de drie kinderen, die in de groene heuvels van Sussex een idyllische jeugd beleefden.

Aan die gouden jaren kwam in 1937 een einde toen Julian omkwam tijdens de Spaanse Burgeroorlog. Een nieuw dieptepunt volgde toen Virginia Woolf zich in 1941 verdrinkte in de rivier. Die laatste tragedie heeft Kromhout niet beschreven. Het verhaal eindigt niet lang na Julians dood.

Geen biografie

Wie Charleston bezoekt, wordt door een gids getraakteerd op mooie verhalen en smeulige anekdotes en begrijpt dat Kromhout in de geschiedenis van haar bewoners een roman zag. Zijn boek biedt jongeren een kennismaking met historische figuren uit een periode die zij vermoedelijk nog niet kennen. Zoals Floortje Zwigtmán in haar *Groene Bloem*-trilogie de tijd van Oscar Wilde en de zijnen deed herleven, zo zet Kromhout de Bloomsbury Group voor jeugdige lezers op de kaart. Net als Zwigtmán heeft hij zich daarbij de nodige vrijheden gepermitteerd; *Soldaten huilen niet* is geen biografie, maar een verhaal en bovendien een uitsnede uit levens die daarna nog jaren doorgingen (Quentin Bell stierf in 1996). Met deze vorm, waarbij feit en fictie vervloeien, slaagt Kromhout waar veel literatuur- en kunstgeschiedenissen falen: hij weet de lezer daadwerkelijk te interesseren voor een kunstenaarsstroming uit het verleden. Wie weet zet de achter in het boek opgenomen boekenlijst tieners wel echt aan tot verder lezen. En het zou zomaar kunnen dat Charleston Farmhouse in de toekomst meer Nederlandse bezoekers mag verwelkomen. ●●●

SOLDATEN HUILEN NIET

In *Soldaten huilen niet* reconstrueert Rindert Kromhout de geschiedenis van Quentin en Julian Bell en schetst daarmee als eerste Nederlandse jeugdboekenauteur een beeld van de beroemde Bloomsbury Group. Veel van de vaste leden van het kunstenaarscollectief komen voorbij: de biograaf Lytton Strachey, de galeriehoudster Lady Ottoline Morrell, de dichter T.S. Eliot. Te midden van dit bonte gezelschap ontwikkelen de jongens zich in tegengestelde richtingen: hangend aan de lippen van zijn tante Virginia Woolf droomt Quentin zich een bestaan als schrijver, terwijl Julian gegrepen wordt door het communisme en steeds verder van zijn artistieke familieleden verwijderd raakt. Waar de laatste zijn avonturen graag in de werkelijkheid beleeft, verzint Quentin ze liever zelf. Niet zo gek dus dat Kromhout hem opvoert als de schrijver van het verhaal. Gevoed met tips van zijn tante ontpopt hij zich tot de auteur die hij wil zijn. 'Als jij eerder doodgaat, zal ik een boek over je schrijven,' zegt hij tegen zijn broer, als die vertelt te willen gaan vechten in de Spaanse Burgeroorlog. 'Als jij eerder doodgaat, heb ik geen broer meer,' antwoordt Julian. Dat *Soldaten huilen niet* meer is dan een boeiende kroniek is de verdienste van de schrijver. Hij maakte van de historische figuren levensechte personages, waardoor dit verhaal niet alleen het hoofd, maar ook het hart raakt.

Soldaten huilen niet, Rindert Kromhout.
Leopold, € 14,95 (12+)

PUBLICATIES

ZO MAKKELIJK KOM JE NIET VAN BOEKEN AF

Wie een stevig onderbouwd pleidooi verwacht voor het boek in het digitale tijdperk, komt met deze bundeling gesprekken tussen semioloog Umberto Eco en scenarioschrijver Jean-Claude Carrière bedrogen uit. Veel verder dan de constatering dat het boek net als het wiel een verlengstuk is van ons lichaam, en dat we er om die reden geen afstand van kunnen doen, komen deze intellectuelen niet. Bijna driehonderd bladzijden keuvelen ze, onder leiding van Jean-Philippe de Tonnac, over de korte levensduur van digitale informatiedragers, onze kennis van bepaalde boeken zonder ze gelezen te hebben en de hartstochtelijke verzamelwoede van bibliofielen. Ironisch genoeg wordt op veel momenten juist de meerwaarde van het e-boek onderstreept.

Zo makkelijk kom je niet van boeken af, Umberto Eco en J.C. Carrière. Uitgeverij De Bezige Bij

ZIETERATUUR

Met de bewegende gedichten van Tonnus Oosterhoff en Guido van der Wolk hebben de concrete en visuele poëzie er een heel nieuwe tak bij gekregen. Opvallend genoeg zijn het juist de geanimeerde woorden en zinnen die ontbreken in deze eerste Nederlandstalige bloemlezing van dit genre. Karel ten Haaf, zelf een dichter die vindt dat 'poëzie meer kan zijn dan taal', maakte een selectie van de hoogtepunten van de 20e eeuw, waarbij de nadruk is komen te liggen op dichters die nog actief zijn, zoals Ingmar Heytze, Marion Bloem en 'taallend kunstenaar' A.C.G. Vianen. Dat visuele poëzie vaak begint vanuit een simpel idee, blijkt wel uit de wielengedichten van Nanne Nauta en Lévi Weemoedt, waarin het bedwingen van een berg ook zo wordt uitgebeeld. En bij wie haalde Oosterhoff zijn inspiratie vandaan voor het laten verdwijnen en weer tevoorschijn halen van woorden en zinnen? Bij Leo Vroman, die dit op papier al deed met doorhalingen, ingevoegde tekstballonnetjes en letters die over elkaar zijn afgedrukt.

Zieteratuur, concrete en visuele poëzie. Uitgeverij Passage

ONLINE DICHTBUNDEL

Dichteres Marjolijn van Heemstra zocht een nieuw en groter publiek voor haar dichtwerk en liet diverse BN'ers haar gedichten voorlezen op een website. Ze licht zelf toe: 'Voor iedereen die denkt: poëzie is niks voor mij. Of die te lui is om mijn boek te kopen. Of te blut. Veertig gedichten, gepresenteerd door mooie of bekende of lieve of bijzondere mensen, of een combinatie daarvan. En als je de gedichten zelf wil kunnen lezen (en mij wil helpen mijn huur te betalen), dan druk je gewoon op de bestelknop.'

www.marjolijnvanheemstra.nl

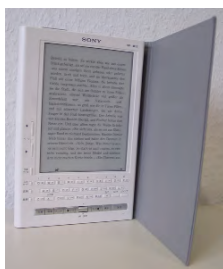
'In plaats van een leescultuur die op het punt staat te verdwijnen, zoals door sommigen gevreesd wordt, vindt er juist een transformatie plaats van een print- naar een digitale leescultuur. Digitale media hebben niet dezelfde kenmerken als gedrukte media, waardoor teksten op bijvoorbeeld het World Wide Web andere vormen aannemen. Het is daarom waarschijnlijk dat er nieuwe manieren van het lezen en interpreteren van literaire teksten ontstaan, onder invloed van de opkomst van digitale media. Het is de vraag of, in hoeverre en hoe dat het geval is.'

Uit: *Help, de woorden en zinnen ontglippen me!*
Een literatuuronderzoek naar het lezen van literaire teksten in een digitaal tijdperk, Niels Bakker.
Stichting Lezen, 2009

SUCCESVOLLE 'LITBLOGS' IN NEDERLAND EN VLAANDEREN

- www.verteleens.be Over kinderboeken, geïnspireerd door ideeën van Aidan Chambers (die zelf blogt over lezen via <http://www.aidanchambers.blogspot.com>)
- www.degelukkigelezer.blogspot.com Pjotr van Lenteren over jeugdliteratuur
- www.depapierenman.nl Dirk Leyman over literatuur
- www.decontrabas.com Poëzieweblog
- www.yaboeken.blog.nl Over jongerenliteratuur
- www.recensieweb.nl Meer dan 6000 boekbesprekingen
- www.tedvanlieshout.web-log.nl Ted van Lieshout over jeugdliteratuur en andere zaken

WEETJES

- In 2009 zijn ruim 60.000 e-books en 12.000 e-readers verkocht in Nederland.
 - 40 % van de boekhandels biedt e-books aan.
 - Uitgevers gaan zich steeds meer richten op content voor mobiele telefonie en e-books. Dat blijkt uit het onderzoek *Uitgever aan het woord 2010*, de trendmonitor van de uitgeefbranche.
- (Bron: *Boekblad*)

PRIKKELS: EEN ACTUEEL THEMA BELICHT

Sommige mensen denken dat het boek zijn langste tijd wel heeft gehad – leesbevorderaars zouden een achterhoedegevecht leveren. Maar dat staat allerminst vast. Zeker is wel dat de nieuwste digitale varianten tal van nieuwe en spannende mogelijkheden bieden.

FRYSLÂN LÊST SYN TOPPERS

Friesland is zijn eigen leescampagne gestart: 'Fryslân lêst syn toppers'. Dit groot opgezette leesproject moet er samen met een digitale bibliotheek van Friestalige boeken voor zorgen dat er meer Friese boeken worden gelezen. Een geavanceerde site ontwikkeld in samenwerking met de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren (zie www.sirkwy.nl), ondersteunt de campagne. Dat biedt de mogelijkheid om literaire werken die niet meer in de handel zijn via Printing On Demand toch weer, op verzoek, te kunnen leveren.

LEESBLOGGERS

'De literatuurblog moet volgens ons beschouwd worden als een nieuw genre dat een bemiddelende positie inneemt tussen off- en online genres, aangezien het kenmerken van beide verbindt in een uniek geheel.'

Steven Vanhooren in *Boek versus web. De literaire blog*. Universiteit Gent, 2009

DIGITALE BOEKEN TOP 5

(voorjaar 2010, Bol.com)

Peter James, *De dood voor ogen*

Stieg Larsson, *Mannen die vrouwen haten*

Stieg Larsson, *Gerechtigheid*

Susan Smit, *Vloed*

Stieg Larsson, *De vrouw die met vuur speelde*

PAPIEREN BOEKEN TOP 5

(voorjaar 2010, Libris)

Tatiana de Rosnay, *Haar naam was Sarah*

Franca Treur, *Dorsvloer vol confetti*

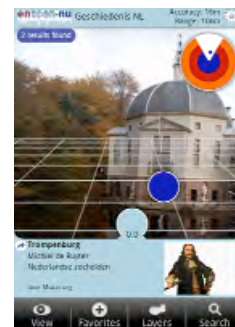
Kathryn Stockett, *Een keukenmeidenroman*

David Sedaris, *Van je familie moet je het hebben*

Tatiana de Rosnay, *Die laatste zomer*

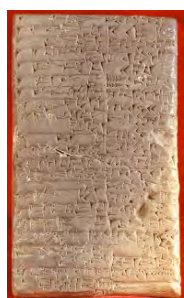
'Het hier gerapporteerde onderzoek bevestigt dat filmachtige beelden een waardevolle toevoeging zijn aan een digitaal prentenboek. Vooral in de groep met het hoogste taalniveau waren geanimeerde beelden van gebeurtenissen een stimulans voor de woordenschat.'

Uit: *De computer leest voor: een kansrijke vernieuwing in kleuterklassen*, Daisy J.H. Smeets & Adriana G.Bus. Eburon, 2009

LEZEN OP LOCATIE: GEGEOTAGD LEZEN

Wie handig is op Google Earth kan daar locaties uit literaire meesterwerken bekijken of locaties uit de Bijbel. Het zal waarschijnlijk niet lang meer duren voor je deze locaties ook kunt ontdekken door je mobiele telefoon de goede kant op te richten. Toepassingen als Layar maken het mogelijk snel een pinautomaat of boekwinkel te vinden. Maar ook kun je ontdekken wat er op een locatie gebeurde of zal gebeuren. Zo heeft entoen.nu een Layarfilter ontwikkeld dat laat zien welke historische gebeurtenissen in je directe omgeving plaatsvonden. En het Nederlands Architectuurinstituut (NAI) bedacht een filter dat laat zien hoe een nog te bouwen gebouw eruit zal zien. Het wachten is dus op een filter dat laat zien welke fictie zich afspeelde in je omgeving.

Vierde millennium v. Chr.

Gebruik kleitablet in sommige beschavingen

Vanaf begin jaartelling

Ontwikkeling boekvorm (codex)

300 na Chr.

Boek even populair als boekrol

1450

Uitvinding boekdrukkunst (Gutenberg)

1971

Eerste e-books online gezet binnen

Gutenberg Project

2004

Eerste e-reader op de markt: Sony Librie

2006

Irex Iliad

2007

Amazon Kindle

2008

BeBook

2009

Kindle 2, Kindle DX, BeBook Mini,

B&N Nook

2010

iPad

FOTO TON KOENE

Simone van der Vlugt 15 jaar schrijfster

Je zou het door haar succes als literaire thriller-auteur haast vergeten (er werden meer dan een miljoen exemplaren verkocht), maar vijftien jaar geleden begon Simone van der Vlugt haar schrijfcarrière met historische jeugdromans. Geprikkeld door *Kruis-tocht in spijkerbroek*, dat ze als tiener van haar vader cadeau kreeg, begon ze zelf te schrijven. Het resulteerde in 1995 in *De amulet*, een debuut dat haar meteen het predicaat 'opvolgster van Thea Beckman' opleverde. Sindsdien publiceerde ze een groot aantal historische jeugdboeken, later kwamen daar ook eigentijdse verhalen bij. Van der Vlugts boeken werden vanaf het begin positief ontvangen door lezers; verschillende malen werd ze genomineerd door de Jonge Jury. Haar verhaal over de Franse Revolutie, *De guillotine*, kreeg een Eervolle Vermelding van de Zoenjury.

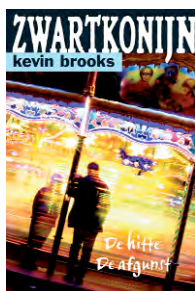
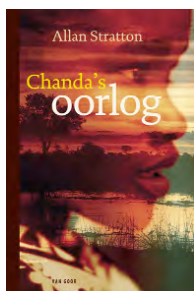
Uitgeverij Lemniscaat viert Van der Vlugts jubileum met paperbackuitgaven van vier populaire titels: *De amulet*, *De guillotine*, *Schijndood* en *Bloedgeld*. De boeken verschijnen deze maand en kosten € 12,50 per stuk. [JA]

www.simonevandervlugt.nl

Books for young adults

Het *Young Adult Books*-magazine is een nieuw informatief tijdschrift over boeken voor middelbare scholieren. De opzet van het gratis blad is om een zo breed mogelijk tienerpubliek te interesseren voor lezen. In het eerste nummer, dat in mei is verschenen, vertellen schrijfster Lydia Rood en dochter Roosmarijn over hun liefde voor lezen, geven scholieren elkaar tips over lezen voor de lijst en is er aandacht voor de verfilming van *Pizzamaffia* van Khalid Boudou. Het tijdschrift opent met een test, waarmee de lezer wegwijs wordt gemaakt in het blad. De uitkomsten verwijzen naar rubrieken over een breed scala aan genres, zoals detectives, chicklit, humor, fantasy, graphic novels en oorlogsboeken. Achter in het blad kunnen jongeren een 'doorgeefboek' aanvragen om te lezen en weer door te geven aan vrienden. Het *Young Adult Books*-magazine is een uitgave van Young Crowds. Het eerste nummer wordt in een oplage van 100.000 exemplaren verspreid op middelbare scholen. *Young Adult Books* zal twee keer per jaar verschijnen. [47] [lezen](http://www.lezen.nl)

www.youngadultbooks.nl

Maand van het Spannende boek

Juni is de Maand van Het Spannende Boek. Vier pageturners voor jongeren die ieder enerveren op hun eigen manier.

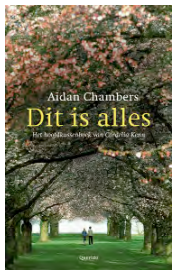
- In *Chanda's oorlog* (Van Goor, 12+) krijgt tienerweesmeisje Chanda te maken met rebellen die kinderen roven om hen in te lijven als kindsoldaat. De zoektocht naar haar broertje en zusje door de Afrikaanse wildernis heeft Allan Stratton huiveringwekkend en meeslepend beschreven.
- In Kevin Brooks' nieuwste thriller *Zwartkonijn* (De Harmonie, 14+) bezoekt een stel tieners een kermis. De broeierigheid en lamlendigheid druipen van de pagina's, tot twee van hen vermist raken. Minder gewelddadig dan z'n voorganger, wel loeispannend.
- Buitenlandse auteurs die over Nederland schrijven – het pakt niet altijd goed uit, maar wel in de aangrijpende oorlogsroman *Tamar* van Mal Peet (Van Goor, 13+). Heden en verleden grijpen ineen in wat een dramatische zoektocht naar de waarheid blijkt.
- Twee kinderen die eindeloos door een oververhitte stad rennen, hoe spannend is dat? Behoorlijk spannend, zo blijkt uit Will Gatti's ontroerende *Dieven* (Querido, 12+). De aanbeveling 'Oliver Twist meets Slumdog Millionaire' is raak gekozen. [JA]

Middag van het Kinderboek

Op zaterdag 4 september vindt in de Openbare Bibliotheek Amsterdam voor de tweede keer de Middag van het Kinderboek plaats. Vorig jaar werd de bijeenkomst voor het eerst georganiseerd door kinderboekenschrijvers Hans Hagen en Ted van Lieshout naar aanleiding van de Annie M.G. Schmidt-lezing van Sjoerd Kuyper. Daarin betreurde Kuyper onder meer het verdwijnen van het modelcontract bij veel kinderboekenuitgeverijen. Voor Hagen en Van Lieshout reden om een middag rond de kwestie en andere actuele zaken in het kinderboekenvak te organiseren, zoals de afschaffing van de Gouden Zoen, de prijs voor het mooiste jeugdboek. Tijdens de middag werd eenmalig de Gouden Lijst uitgereikt als alternatief voor de prijs. Inmiddels staat er een meer permanente vervanging van de Gouden Zoen op stapel, zie ook pagina 34. Welke onderwerpen er op 4 september zullen worden aangekaart is nog niet bekend. Wie belangstelling heeft om de middag bij te wonen kijkt op het weblog van Ted van Lieshout voor meer informatie. De bijeenkomst is bedoeld voor iedereen die kinderboeken een warm hart toedraagt en in het bijzonder voor hen die zich er professioneel mee bezighouden. [JA]

www.tedvanlieshout.nu

MIDDAG VAN HET KINDER BOEK '10 OBA

Meidenboekenzomer

Net als vorig jaar staat de zomer bij De Fontein in het teken van het meidenboek. Maar niet alleen bij deze uitgeverij wordt er op los geromantiseerd. Vier toppers over meiden op een rij.

- *Dit is alles* van Aidan Chambers (Querido) is beslist geen meidenboek pur sang, maar gaat over alles wat meisjes bezighoudt: van tampons tot de eerste verliefdheid. 800 pagina's meidengedoe op hoog niveau.
- Cissy van Marxveldt beschreef de romantische avonturen van vijf HBS-meisjes in *'n Zomerothoid* (West-Friesland) ruim tachtig jaar geleden, maar het boek is nog even hilarisch en fris als toen. Ruim een miljoen lezers kunnen dat bevestigen.
- In Per Nilssons *De terugkeer van Melisse* (Lemniscaat) is een jongen aan het woord, maar zijn verliefde escapades zullen vrouwelijke lezers minstens zozeer aanspreken als jongens.
- Wat als je eerste grote liefde omkomt bij een ongeluk? In *Onze zomer* (Van Goor) beschrijft Sarah Ockler het bitterzoete drama van een liefde die voortijdig wordt afgebroken. [JA]

Stemmen voor de Jonge Jury

Tijdens de Dag van de Jonge Jury 2010 in april won Francine Oomen voor de vierde keer de Prijs van de Jonge Jury. Op die dag werden ook de kerntitels voor 2011 bekendgemaakt. Dat zijn er voor het eerst twintig, vijf meer dan eerdere jaren, waarmee de lijst breder oogt dan voorheen. Vanaf september kunnen jongeren van twaalf tot zestien jaar weer hun stem uitbrengen op het beste jeugdboek uit 2009. Op de kerntitellijst staan de volgende titels: *Verliefd van twee kanten* van Daniëlle Bakhuis, *De bunker* van Stephanie Bodeen, *Offline* van Caja Cazemier, *De hongerspelen* van Suzanne Collins, *Ik sterf duizend doden* van Victoria Farkas, *Fatale kus* van Lauren Henderson, *Kiek* van Mariken Jongman, *Daar gaan we weer* van Anke Kranendonk, *Boy 7* van Mirjam Mous, *Kapot!* van Vrank Post, *Manhattan* van Rob Ruggenberg, *Dit is geen dagboek* van Erna Sassen, *The Schwa was here* van Neal Shusterman, *Huiver* van Maggie Stiefvater, *Gebroken soep* van Jenny Valentine, *Tiffany Dop* van Tjibbe Veldkamp, *Airtime* van Marc van Velzen, *Wanzin* van Mel Wallis de Vries, *Deadline* van Rachel Ward en *Een bewijs van liefde* van Door van der Wiele. [JA] lezen.nl

FOTO SJOERD VAN DER HUICHT

‘Amerikanen houden niet van

YOUNG ADULT-FICTIE OVER DE GRENS –

Young adult-fictie is al decennialang booming en is nu ook voorzichtig overgewaaid naar Nederland. Uitgevers zijn hard op zoek naar strategieën om de kloof tussen jeugdliteratuur en volwassenenboeken te dichten, maar in lang niet alle boekhandels en bibliotheken kunnen vijftienplussers terecht in een eigen kast. Bovendien zijn docenten Nederlands niet altijd goed geïnformeerd over het aanbod en worden de boeken vaak geweerd van de leeslijst. Hoe is de stand van zaken in de Angelsaksische wereld, de bakermat van het genre? Vier schrijvers geven hun visie op het young adult-klimaat in eigen land.

DOOR ANNEMARIE TERHELL

Amerika en Australië hebben de langste traditie op het gebied van young adult-boeken, weet de Australische schrijver Steven Herrick. ‘De hele infrastructuur is erop ingesteld. Alles en iedereen werkt mee om tieners aan het lezen te krijgen. In Australië hebben we speciale magazines, getrainde bibliothecarissen, geschoolde docenten, uitstekende schrijvers als Markus Zusak, Melina Marchetta, John Marsden en Sonya Hartnett – en ook meer dan genoeg lezers. Veel boeken worden verfilmd, omdat ze zo sterk zijn. Iedere staat heeft zijn eigen prijs voor young adult-fictie; vanaf volgend jaar komt er ook een overkoepelende landelijke prijs.’ Zelf won Herrick tweemaal de prijs van de staat New South Wales, in 2005 met *By the River* (in het Nederlands verschenen als *Aan de rivier*). Het is het eerste deel van een trilogie in *verse novel*, poëtisch proza, dat zich afspeelt in een verstikkend dorp op het Australisch platteland. Geschreven op het ritme van de spreektaal, zegt hij zelf.

Herrick vindt het contact met zijn publiek enorm belangrijk en bezoekt jaarlijks zo’n 150 tot 200 scholen over de hele wereld, van Stockholm en Praag tot Singapore en Texas. Wat hij aantreft in de vs vindt hij heel vergelijkbaar met Australië. ‘Al worden er in Amerika wel erg veel boeken de markt op geslingerd, daar is het moeilijker om opgemerkt te worden.’

Wikipedia-entrance

Meg Rosoff nuanceert het rooskleurige beeld van de vs. De Amerikaanse schrijfster woont sinds 1989 in Engeland en noemt de leescultuur in haar geboorteland oppervlakkig. ‘Amerikanen houden van schrijvers, maar niet van boeken,’ zegt ze stellig. ‘Ik vloog laatst naar Texas, voor zo’n tien minuten-praatje voor een rijke club. Weet je wat ze zeiden toen ik daar uitgeteld uit het vliegtuig kwam? “We loved your Wikipedia-entrance!” Niemand die mijn boeken had gelezen!’

Rosoff debuteerde in 2004 met *How I Live Now* (vertaald als *Hoe ik nu leef*), een eigenzinnig relaas van een Amerikaans meisje dat naar familie in Engeland vliegt en het land totaal ontregeld aantreft als gevolg van een terroristische aanslag. Haar authentieke stem sloeg in als een bom.

Het boek sleepte allerlei prijzen in de wacht, van de prestigieuze Britse Guardian Award tot de Amerikaanse Michael L. Printz Award, die wordt uitgereikt aan een young adult-boek dat getuigt van uitmuntende literaire kwaliteit. Toch verkocht Rosoff ‘maar’ 100.000 exemplaren van de Amerikaanse editie. Aanvankelijk was ze daar boos over, maar ze werd teruggefloten door haar uitgever. ‘Jij bent een nieuweling, je hebt geen idee hoe de markt hier werkt,’ wees die haar terecht. Maar de vergelijking met de 250.000 exemplaren die in Groot-Brittannië over de toonbank gingen, is tekenend. Engelsen lezen meer en er zit een sterke groei in de markt, weet Rosoff. ‘Met young adult wordt bergen geld verdiend. De verkoopcijfers zijn vorig jaar met 79% toegenomen.’ Rosoff noemt dat het *vampire effect*, omdat een groot deel van die groei te danken is aan de populaire *Twilight*-serie van Stephenie Meyer. Ze is er blij mee. ‘Het belangrijkste is dat tieners lezen. En een deel van hen maakt daarna de overstap naar andere boeken.’

van schrijvers, boeken'

Supervrouw

De Amerikaanse fantasy-schrijfster Kristin Cashore is die vampierhype toch een beetje moe. 'De vampiers domineren de boekhandel al veel te lang. Je hoeft er maar een binnen te stappen en wordt aangestaard door flinkerende ogen. Het wordt tijd voor iets anders.' Haar eigen bestseller *Graceling* (hier verschenen als *De gave van Katsa*) staat al een half jaar in de bestsellerlijst van de New York Times en er zijn 175.000 exemplaren van verkocht, maar vergeleken met de 100 miljoen van Stephenie Meyer is dat een zeer bescheiden succes. Toch krijgt ook Cashore zoveel email, dat ze haar adres van internet heeft moeten halen. Vooral jonge vrouwen schrijven haar, omdat ze blij zijn dat ze met Katsa zo'n sterke en onafhankelijke supervrouw heeft neergezet. Maar er zijn ook negatieve reacties. 'Sommigen vinden het erg dat Katsa seks heeft voor het huwelijk. Conservatieve Amerikanen maken altijd een hoop drukte.' Cashore legt dat naast zich neer. 'Als lezers mijn boek waarderen, vinden ze het ook gelijk geweldig. Het is bijzonder als dat je overkomt.'

Geslepen vechtmachine

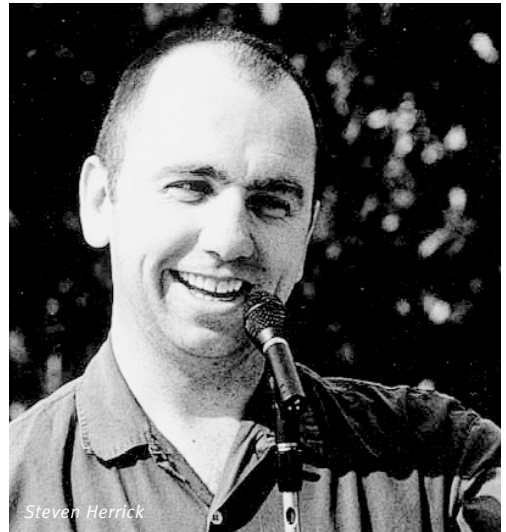
Thrillerschrijfster Gail Giles maakt zich meer zorgen, en dan vooral om het elitaire karakter dat het genre aankleeft. Op haar weblog profileert ze zich als *angry woman* van de adolescentenliteratuur. Ze maakt zich kwaad om mensen die beweren dat jongeren niet willen lezen. 'Tieners hebben geen hekel aan lezen, ze zijn gewoon kritisch. Als ze iets lezen moet dat wel goed zijn.' Als remedial teacher van moeilijk lerende pubers heeft ze geleerd wat haar doelgroep over de streep trekt. 'Een goed young adult-boek heeft niet alleen sterke karakters, maar ook actie en een sterk plot. Het zorgt ervoor dat je op het puntje van je stoel blijft zitten. Dat je een halve nacht slaap opoffert, omdat je niet meer kunt stoppen met lezen.' Volgens Giles houden collega's veel te weinig rekening met hun publiek. 'Veel romans hebben uitstekend uitgewerkte karakters, maar die personages wandelen maar wat rond. Dat is misschien leuk voor belezen volwassenen, maar om tieners aan het lezen te krijgen is humor alleen niet genoeg.' Giles gunt zichzelf weinig ruimte voor lange dialogen of mooischrijverij. Haar meest recente boek *What Happened to Cass McBride* (in Nederland onder de Engelse titel verschenen) is een intens griezelig verhaal over een meisje dat levend wordt begraven, een pageturner die laat zien hoe wraakgevoelens kunnen ontspreken – snoeihard, spannend en erg op het randje. Precies zoals Giles het graag heeft. 'Een goed young adult-boek is een geslepen vechtmachine. Het gaat snel, sneller, snelst. Het schuurt langs de zwarte randjes van het bestaan, voert je langs gevaarlijke plaatsen waarvan ouders liever niet hebben dat je er komt. Zulke boeken zijn van onschatbaar belang voor pubers.' ●●●

De trilogie in verse *novel* van Steven Herrick verschijnt bij Lemniscaat.

De boeken van Meg Rosoff verschijnen bij Pimento en Moon.

De boeken van Kristin Cashore verschijnen bij Moon.

What Happened to Cass McBride van Gail Giles verschijnt bij Lemniscaat.

Steven Herrick

Meg Rosoff

Kristin Cashore

Gail Giles

Literatuur [NU]

Deze zomer verschijnt bij uitgeverij Noordhoff een nieuwe literatuurmethode voor de tweede fase. *Literatuur [NU]* richt zich tot leerlingen in de bovenbouw van havo en vwo. De methode heeft de vorm van een magazine en combineert literatuurgeschiedenis en literatuurbeschouwing met de literaire actualiteit. Het magazine telt 106 pagina's en bevat materiaal voor dertig lessen. Ieder schooljaar verschijnt er een nieuwe editie met een nieuw actueel gedeelte.

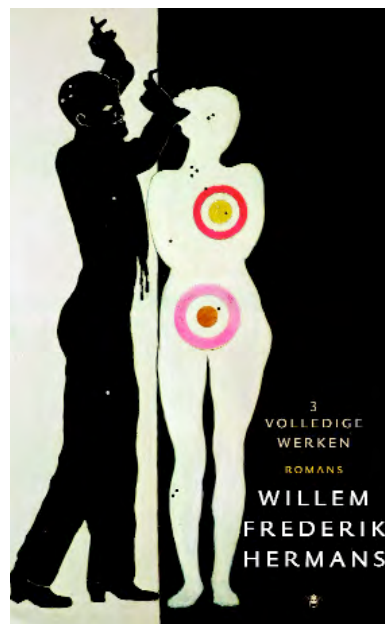
De leerstof wordt helder en overzichtelijk gepresenteerd, maar daarnaast is er ruimte voor columns, top-10-en, literaire nieuwtjes, een agenda en interviews met nieuwe en gearriveerde schrijvers, zoals Franca Treur en Jan Siebelink. Bij het magazine hoort een informatieve website en een eigen selectie uit twintig Lijstertitels. *Literatuur [NU]* is geschreven door ervaren schrijvers van literatuurmethodes, aangevuld door artikelen van journalisten uit verschillende disciplines. De stukken worden begeleid door opdrachten, waarmee de leerlingen direct aan de slag kunnen. Voor meer informatie, zie www.noordhoffuitgevers.nl [JA]

Literatuur [NU], diverse auteurs. Noordhoff Uitgevers, € 29,95, verschijnt augustus

Hermans Volledige Werken deel 3

De personages die het 'sadistisch universum' van W.F. Hermans (1921-1995) bevolken zijn dolende zielen, tevergeefs zoekend naar orde in een chaotische werkelijkheid die zich laat kennen noch begrijpen. De bekendste zijn Henri Osewoudt en Alfred Issendorf, protagonisten van *De donkere kamer van Damocles* en *Nooit meer slapen*. Uitgeverij De Bezige Bij bracht het tweetal samen in een kloeki dubbeluitgave, deel 3 van zijn verzameld werk dat vanaf verschijning in september tot het eind van het jaar voor een eenmalige introductieprijs van € 29,90 te koop is. *De donkere kamer van Damocles* gold al bij verschijning in 1958 als hoogtepunt in de naoorlogse literatuur. Ook over *Nooit meer slapen* (1966) waren de critici enthousiast. Het boek betekende bovendien Hermans' eerste grote verkoopsucces. Beide romans verhalen over een onmogelijk zoektocht: de eerste naar de al dan niet bestaande Dorbeck die Osewoudts onschuld tijdens de oorlogsjaren moet bewijzen, de tweede naar resten van ingeslagen meteorieten. Sinds 2005 publiceert De Bezige Bij Hermans' *Volledige Werken* in samenwerking met het Willem Frederik Hermans instituut en het Huygens Instituut. [JA]

Volledige Werken 3, W.F. Hermans. De Bezige Bij, € 29,90 tot eind 2010

Boeken op toneel

Onderzoek heeft uitgewezen dat theaterbezoekers het liefst een boekbewerking op toneel zien. Het komend seizoen kunnen ze hun hart ophalen. Maar liefst drie klassiekers worden op de planken gebracht: *Karakter* van F. Bordewijk, *De aanslag* van Harry Mulisch en *De avonden* van Gerard Reve. De twee stijfkoppen Katadreuffe en Dreverhaven in Bordewijks 'roman van zoon en vader' worden neergezet door Walde-mar Torenstra en Joost Prinsen. Léon van der Sanden bewerkte de romans van Mulisch en Reve voor het theater en laat de gebeurtenissen zien door de ogen van de hoofdpersonen. Daarbij maakt hij gebruik van muziek en videoprojecties. *De aanslag* was niet eerder op toneel te zien en wordt gespeeld door onder meer Victor Löw. *De avonden* werd eerder door Van der Sanden op toneel gebracht en kreeg destijds lovende kritieken. Voor jongeren die de verhalen nog niet kennen bieden de theaterbewerkingen een mooie, alternatieve kennismaking met drie van de beroemdste verhalen uit de Nederlandse literatuur. [JA]

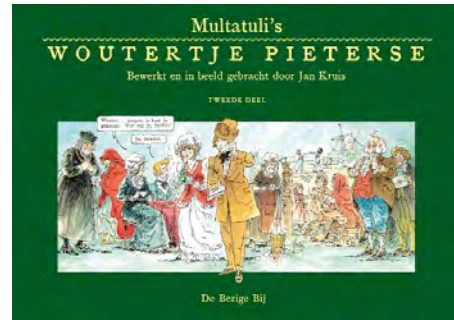
www.hummelinckstuurman.nl en www.bostheaterproducties.nl

Woutertje Pieterse verstript deel 2

Verstopt in de zeven delen *Ideeën* van Multatuli bevindt zich de 'Wouter', de geschiedenis van een dromerig negentiende-eeuws jochie uit Amsterdam. Verschillende samenstellers brachten zijn avonturen bijeen in een afzonderlijk boek en elk van hen kwam met een andere verzameling. In 2007 voegde striptekenaar Jan Kruis (*Jan, Jans en de kinderen*) een nieuwe editie aan de Wouter-bewerkingen toe. Zijn *Woutertje Pieterse* was een langwerpige boek in de oorspronkelijke taal van Multatuli, geïllustreerd met eigenzinnige striptekeningen die werden afgewisseld met meer schilderachtige prenten. Op die manier wilde de tekenaar recht doen aan de veelzijdigheid van de schrijver. Nu, drie jaar later verschijnt het tweede deel van zijn *Woutertje Pieterse*, tevens het slot. Opnieuw hanteert Kruis een groot aantal vormen en stijlen, bovendien heeft hij zelf een einde voor het verhaal bedacht, dat bij Multatuli onvoltooid bleef. De inleiding bij het boek is van Gerrit Komrij. [JA]

Woutertje Pieterse, tweede deel, Multatuli. De Bezige Bij, € 29,90, verschijnt september

Gimmick! de film

Gimmick! van Joost Zwagerman was in 1989 het Nederlandse antwoord op de nihilistische Amerikaanse Brat Pack-roman van Bret Easton Ellis *Less Than Zero* (1985). Het is een schelmenroman over drie hemelbestormende jonge kunstenaars die zich een weg door het leven zuipen, snuiven en neuken; een rauw-realistisch tijdsbeeld van de hedonistische jaren tachtig; en het weemoedige relaas van de teloorgang van een liefde ineen. Vorig jaar werd het twintigjarig bestaan van het boek gevierd met een groot feest in de Amsterdamse poptempel Paradiso. Eind volgend jaar moet de verfilming van het boek in de bioscoop te zien zijn. De filmrechten zijn verworven door N279 Entertainment, de productiemaatschappij van regisseur Martin Koolhoven en producent Els Vandevorst, die eerder samenwerkten bij de verfilming van Jan Terlouw's *Oorlogswinter*. Christophe Dirckx (*De helaasheid der dingen*) schrijft het scenario. *Gimmick!* gaat over Walter van Raamdonk, een veelbelovende jonge schilder die echter al maanden geen kwast heeft aangeraakt en zich verliest in drank- en cokesessies met zijn kunstenaarsvrienden, onderwijl treurend om zijn grote liefde die hem heeft verlaten. Het is nog niet bekend welke acteurs in de film zullen spelen. [JA]

Nieuwe Remco Campert

Een nieuw boek van Remco Campert is altijd een gebeurtenis. De vorig jaar tachtig geworden 'meester van het zachte verlangen' schrijft nog steeds door en komt deze zomer met een verhalenbundel: *Om vijf uur in de middag*. Kees Fens schreef ooit over de auteur: 'Campert vouwt het leven als een krant open, dubbelzinnigheden vermijdt hij, zijn taal is gewoon, de regels lopen op een bijna jaloersmakende wijze.' In zijn nieuwe boek struinen vertrouwde Campert-creaties over de pagina's. Het zijn bescheiden figuren, vaak met niet meer dan een vaag vermoeden van hun eigen talent, die zich weifelend een weg door het leven zoeken. Er is een asielzoeker die maar blijft doorpraten bij het loket met nuffige meisjes en een naar jazzmuziek verlangende scholier die al vóór zijn eindexamen voor het vrije leven kiest. Campert zet hen neer met mededogen en met oog voor detail, in een lichtvoetig proza dat altijd een zweem van melancholie kent. [JA]

Om vijf uur in de middag, Remco Campert. De Bezige Bij, € 16,90, verschijnt augustus

FOTO AMBER BECKERS

LEZEN BEGINT OP DE PABO

TIPS VOOR LEESONDERWIJS – Jantien Dhont is lerarenopleider op de IPABO in Amsterdam en Alkmaar. Ze bepleit meer aandacht voor jeugdliteratuuronderwijs op alle pabo's. Een gesprek over hoe dat vorm te geven en het belang ervan voor toekomstige basisschooldocenten en hun leerlingen.

DOOR MIRJAM NOORDUIJN

Demonstratief legt ze drie boeken op de ronde tafel in de mediatheek van de zelfstandige IPABO (de 'i' staat voor interconfessioneel: onderwijs dat gebaseerd is op verschillende geloofsovertuigingen) in Amsterdam: *De leesomgeving* en *Vertel eens* van Aidan Chambers en *Leesbeesten en boekenfeesten* van Jan van Coillie. 'Dit,' zegt lerarenopleider taaldidactiek en Nederlands Jantien Dhont (30), 'zijn de literatuurbijbels die standaard op alle pabo's aanwezig horen te zijn en iedere onderwijzer op zak zou moeten hebben. Deze boeken maken inzichtelijk dat lezen meer is dan een technische vaardigheid die kan worden aangeleerd door het maken van zoveel mogelijk leeskilometers.'

Grote waarde hecht Dhont aan de ontspannende, esthetische, creatieve en emotionele functie van het kinderboek, zoals door Van Coillie geformuleerd. Ze is er vast van overtuigd dat het empathisch vermogen van kinderen groeit door ze veel verschillende, goede boeken te laten lezen en naar krachtige verhalen te laten luisteren. In navolging van haar grote voorbeeld Chambers zou ze het liefst als een troubadour van de ene naar de andere basisschool trekken om daar het loflied op de jeugdliteratuur ten gehore te brengen.

Elitair

Dhont, die na het afronden van de pabo in Breda Nederlands studeerde aan de Rijksuniversiteit Leiden waar ze haar master taalbeheersing behaalde, werd zelf al vroeg besmet met het leesvirus. Van jongs af aan namen haar ouders haar mee naar de bibliotheek. Van het ene boek kwam het andere. Toen ze eenmaal kennismaat had met Astrid Lindgren wilde ze meer. Roald Dahl, Guus Kuijer en Dolf Verroen volgden. 'De bibliotheek als cultuurspreider is onmisbaar,' vindt Dhont,

‘maar als leerkrachten en ouders kinderen niet mee op sleeptouw nemen, is het onwaarschijnlijk dat ze die boekenpaleizen ooit uit zichzelf zullen betreden. Lezen moet niet elitair zijn. Door gebrek aan gestructureerd schoolbreed literatuuronderwijs dreigt het lezen van de betere kinderboeken echter een elitaire aangelegenheid te worden. Een goed leesklimaat en leesbeleid hangt nog te veel af van de docent en de school. Dat zou niet zo moeten zijn. Kinderen mogen van je verwachten dat je ze, als docent, kennis bijbrengt en daarvoor goed materiaal aanreikt.’

Dhont realiseert zich terdege dat je kinderen niet kunt dwingen te genieten van literatuur. Maar een bevlogen onderwijzer kan ze wel de weg wijzen in kinderboekenland en laten ervaren en zien dat die spannend en inspirerend kan zijn met talrijke onverwachte zijpadjes.

Dhont: ‘Onderwijzers hebben de plicht onze cultuur en dus ook onze leescultuur over te dragen. Dat betekent dat ze zelf heel veel moeten lezen: veel verschillende genres, veel verschillende auteurs, proza en poëzie, fictie en non-fictie. Hoe meer bagage docenten hebben, hoe makkelijker het wordt leerlingen te enthousiasmeren. Het verbeteren van het literaire leesklimaat op de basisscholen begint daarom op de pabo's. Daar valt een leeswereld te winnen.’

Olievlekeffect

Toen Dhont vier jaar geleden haar huidige functie betrok, besloot ze zich te specialiseren in het jeugdliteratuuronderwijs. De IPABO onderkent het belang ervan, deed gelukkig al het nodige aan literatuuronderwijs, zoals het organiseren van een cultuurweek met ruimte voor workshops van kinderboekenauteurs, en moedigde haar aan er verdere invulling aan te geven. Ze volgde de cursus ‘Oordelen over kinder- en jeugdboeken’ van de Stichting IBBY Nederland, implementeerde haar ideeën en hoopt nu dat die verspreid worden.

‘Voor de majorfase (de eerste twee jaar van de opleiding) is de school overgestapt van kwantiteit naar kwaliteit,’ licht Dhont het huidige literatuuronderwijsbeleid toe. ‘De leerlingen moeten de verplicht te lezen boeken kiezen uit de shortlists van de

Griffel- en Penseeljury's en de lijst van de Woutertje Pieterse Prijswinnaars. Vervolgens moeten alle studenten een verwerkingsopdracht uitvoeren en een kinderboek promoten. Iedere les krijgen twee studenten het woord om hun klasgenoten aan te zetten tot het lezen van hun favoriet. Ik hoop dat zo een waardevolle leescultuur ontstaat die zich als een olievlek zal uitbreiden. Eerst bij ons op school. En vervolgens daarbuiten.’

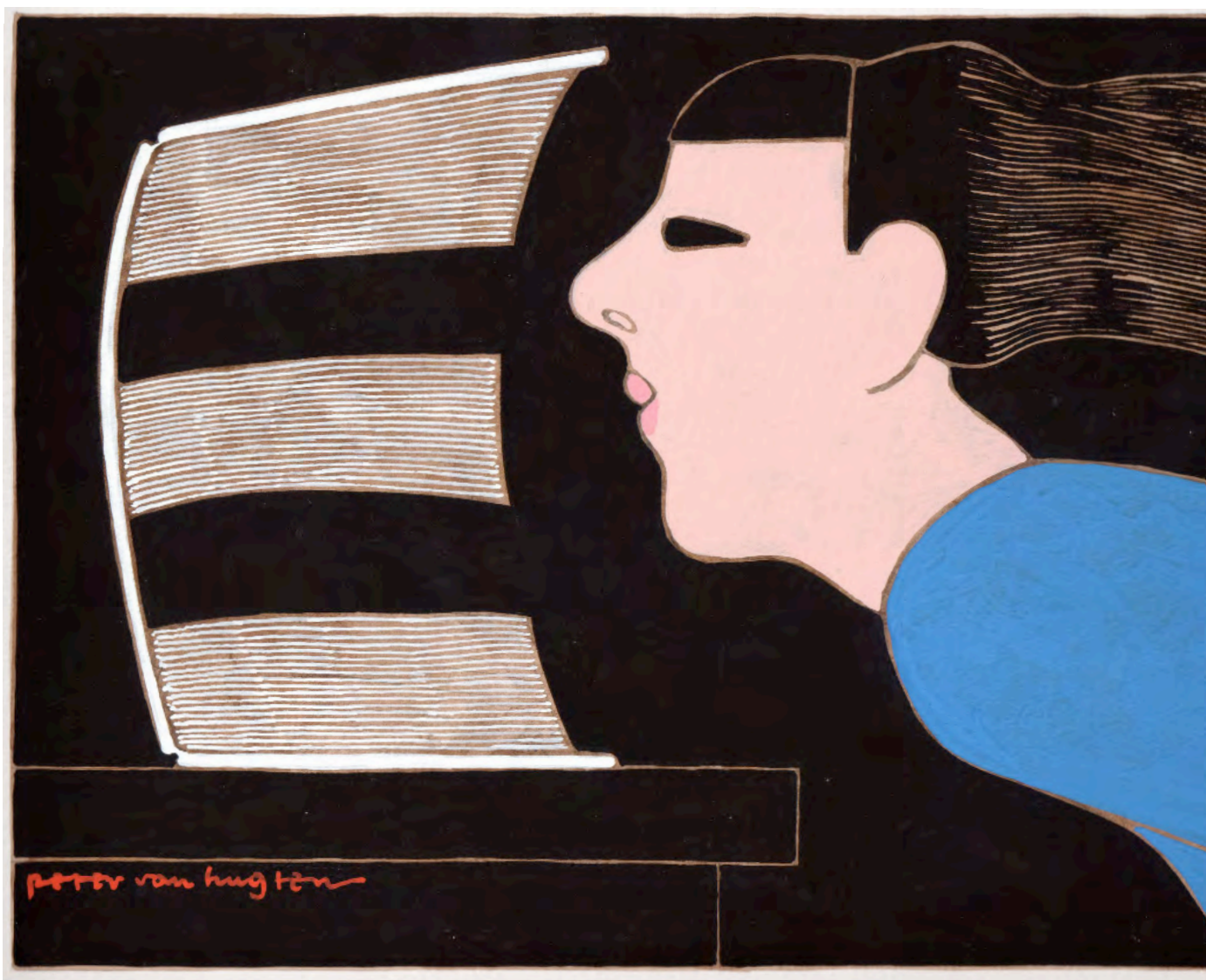
Pabo-breed lezen

Of Dhont optimistisch is? ‘Natuurlijk zou ik nog veel meer willen doen om het literatuuronderwijs op de pabo's op een hoger plan te krijgen,’ verzucht ze, ‘maar je moet ergens beginnen. Mijn ideaal zou zijn om het keuzevak Leesbevordering en kinderboeken – nu een minorspecialisatie – verplicht te doceren in de majorfase op alle pabo's. Dan maak je toekomstige docenten bewust van die verschillende functies van jeugdliteratuur die ik heb genoemd. Dan leer je ze inzien dat belevend lezen de basis van de verbeelding is. Bovendien zal bij hun leerlingen het inzicht in woord en taal spelenderwijs toenemen. De woordenschat, communicatieve vaardigheden, het begrijpend en technisch lezen – alle taalbelangen zijn gediend bij jeugdliteratuuronderwijs.

Verder bepleit ik pabo-breed lezen. Wat mij betreft begint iedere les – dus ook de les natuuronderwijs – met tien minuten aandacht voor een boek. Een boek dat aansluit bij de lesstof, of dat de docent gewoon mooi vindt vanwege de taal of inhoud. Zo wordt lezen een vanzelfsprekendheid. Eerst voor de pabostudenten, daarna voor hun toekomstige leerlingen.’

Onwetendheid

Nu vindt Dhont het jeugdliteratuuronderwijs nog te vrijblijvend. Wel is ze positief gestemd over alle leesbevorderende activiteiten die er worden georganiseerd door openbare bibliotheken, de CPNB, Stichting Lezen en Stichting Kinderen & Poëzie. ‘Literatuur heeft gelukkig geen stoffig imago meer,’ aldus Dhont. ‘En als je als docent het literaire leesklimaat echt wilt verbeteren, is het heel gemakkelijk de juiste informatie te verkrijgen. Dat basisscholen daar nog onvoldoende gebruik van maken heeft enerzijds met onwetendheid te maken, anderzijds met tijdgebrek en het teveel aan overheidsregeltjes waar ze dagelijks mee worstelen. Waarom is er helemaal niets beschreven over jeugdliteratuur in de kerndoelen voor het basisonderwijs? Zou dat wel het geval zijn, dan gaan de pabo's vanzelf mee in hun literatuurlesaanbod. Hier ligt een mooie taak voor de nieuwe minister van onderwijs. Misschien moet ik hem of haar maar eens een brief schrijven.’ ●●●

ILLUSTRATIE PETER VAN HUGEN

‘Boeken verwaaien niet’

DE DIGITALE REVOLUTIE IN LETTERENLAND – ‘Tegen de tijd dat mijn roman is voltooid, heb ik geen uitgever meer nodig. Ik maak zelf reclame en laat mijn duizenden fans tegen betaling mijn boek als e-book downloaden!’ Aldus een nog te debuten schrijver op een internetforum. Naïviteit of werkelijkheid? Met de ontwikkeling van het boek als digitaal medium kan een auteur voortaan zijn eigen boek uitbaten. Maar niet alleen e-books, ook het internet draagt bij aan de verandering van hoe we met literatuur omgaan.

DOOR VICTOR SCHIFERLI

Sinds de introductie van de e-reader raken steeds meer mensen gewend aan het nieuwe lezen. Tot nu toe werden in Nederland 37.000 van dergelijke apparaten verkocht. Het aanbod aan titels is nog klein, maar er wordt hard gewerkt om meer boeken leverbaar te maken. Uitgeverij De Bezige Bij stelt

in een brief van april 2010 aan auteurs, vertalers en relaties: ‘Als uitgeverij hebben wij ons tot doel gesteld om voor de zomer de helft van ons leverbare fonds als e-book beschikbaar te hebben. Dit betekent dat we 600 tot 700 e-titels leverbaar willen maken, een forse toename op het algemeen literaire aanbod. Uit de markt blijkt dat juist dit genre als e-book veruit het best verkopende is, dus boven kinderboeken en populaire nonfictie.’

Uitgevers proberen op de situatie in te spelen maar schrijvers vinden het hun geboden royaltyperscentage aan de lage kant, terwijl de overheadkosten van een e-book een fractie zijn van die van een gedrukt boek. Ian McEwan sloot daarom een rechtstreekse deal af met Amazon, waarbij hij de helft van de opbrengst krijgt. In Nederland onderneemt Leon de Winter een ambitieuzer plan: hij richtte een website op waar hij zijn eigen werk in digitale vorm gaat verkopen, alsook die van schrijvers die zich bij hem aansluiten. Hij weigert afhankelijk te zijn van

de boekhandel: 'Mijn nieuwe e-werk zal niet meer als e-boek bij Amazon of Bol te verkrijgen zijn. Wij worden zelf de beheerder van de hele keten, van het schrijven tot en met het aanbieden van het voltooide digitale boek.'

De rol van de uitgeverij

De ouderwetse boekhandel, die het vaak al moeilijk heeft, zal dit met lede ogen aanzien en ook uitgevers zien hiermee een gedeelte van hun omzet vervliegen. Annette Portegies, directeur van Uitgeverij Querido, zegt het initiatief van De Winter te betreuren, omdat de inhoudelijke en promotionele begeleiding die een uitgever aan zijn auteur biedt in haar ogen 'onmisbaar' is. Bovendien vindt ze het onverstandig om maar via één e-winkel te verkopen: 'De schrijver die de boekhandel laat delen in de opbrengst verdient weliswaar minder per verkocht e-book, maar als dat bij pakweg vijfhonderd boekwinkels te koop is – boekwinkels die op internet stuk voor stuk gemakkelijker te vinden zijn dan die van Leon de Winter – verdient die schrijver per saldo veel meer.' Portegies ziet wel waar het pijnpunt zit: 'Uitgevers en boekverkopers moeten het zich aantrekken dat Leon de Winter geen idee heeft wat hun toegevoegde waarde is: kennelijk zijn ze er niet in geslaagd om hem duidelijk te maken dat redacteurs, correcto-

ren, typografen, marketeers, promotiemedewerkers, vertegenwoordigers en winkeliers voor de schrijver én voor de lezer een belangrijke rol vervullen.'

De rol van de boekhandel

De verkoop van de e-books mag druk bediscussieerd worden in vakkringen en in de media waar slogans als *print is dead* al enige tijd de ronde doen, de werkelijkheid leert dat de lezer voorlopig nog niet zijn boeken bij het oud papier doet. Maarten Asscher, directeur van Athenaeum Boekhandel in Amsterdam: 'De markt voor e-books is nog zeer bescheiden en verkeert in een experimenteel stadium. Er wordt opgewonden over gedaan omdat die apparaten zo mooi glimmen, maar er zit nog zoveel ontwikkeling in dat je maar moet afwachten of je over een jaar niet met een verouderd ding zit opgescheept. De drempel is hoog, er zijn nog maar weinig mensen die zijn overgegaan op het kopen van e-books. Het boek heeft nog steeds een veel sterkere positie.'

Via de website van Athenaeum Boekhandel worden e-books verkocht, maar in een tempo dat op zijn best valt te omschrijven als mondjesmaat: 'Er worden er per maand rond de twintig

gedownload, terwijl we op jaarbasis meer dan vierhonderd-duizend boeken en tijdschriften verkopen. Dat er nu zes eeuwen boekencultuur omver geblazen wordt, daar geloof ik niets van. Het is wel een manier om niet-leverbare titels beschikbaar te maken en oeuvres levend te houden, zeker in combinatie met Printing On Demand. Ik zou daarom tot uitgevers en auteurs willen zeggen dat ze moeten ophouden met het ruziemaken over percentages, maar aan de slag moeten gaan om samen met de boekhandel meer publiek te creëren.'

Literaire tijdschriften

Het nieuwe digitale literaire lezen beperkt zich niet tot de e-reader: ook voor literaire tijdschriften bieden zich nieuwe kansen aan. Succesvolle websites als De Papieren Man en De Contrabas bieden doorlopend literair nieuws, en De Reactor is een site die zich volledig richt op literaire kritiek, een genre dat in kranten en tijdschriften steeds minder plaats inneemt. De Revisor wordt een uitgave die tweemaal per jaar op papier verschijnt en verder als website. Het een sluit het ander niet uit, volgens redacteur Gustaaf Peek: 'Actueler, multimedialer, toegankelijker, beknopter – het web als ruimere schatkamer.' Ook wil men gebruik maken van de mogelijkheden van sociale netwerksites en een nieuwe prijs voor 'digitale uitingen' instellen, zo is men op zoek naar makers van poëziefilms: visuele, virtuele poëzie. 'Het zijn spannende tijden.'

Tonnus Oosterhoff maakte tien jaar geleden een bijdrage voor het digitale tijdschrift *De gekooide roos*: filmpjes van gedichten waarin regels en strofen veranderen, worden aangevuld of doorgehaald. Die staan nu op zijn eigen website, die zo'n 15.000 keer per jaar wordt bezocht, en ze worden regelmatig met nieuwe aangevuld. Het lijkt alsof Oosterhoff daarmee een nieuw publiek bereikt. Toch relativeert ook hij de revolutie: 'Bij mijn dichtbundel *Wij zagen ons in een kleine groep mensen veranderen* uit 2003 zat een cd-rom, dat fenomeen is alweer uitgestorven. Boeken verwaaien niet: als die eenmaal in je kast staan kunnen ze daar blijven tot je dood, en daarna kunnen je kinderen die nog naar de kringloopwinkel brengen.'

Walter van den Berg maakte naam met verhalen en observaties op vandenb.com, dat begin van deze eeuw tot de meestgelezen weblogs behoorde. Zijn literaire debuut *De hondenkoning* verscheen echter na een publicatie in *De Gids*, een literair tijdschrift dat bestaat sinds 1877. 'Toen ik tekende bij De Bezige Bij, hadden ze daar nog nooit van blogs gehoord. Er zijn nu genoeg redacteurs die de *blogosphere* volgen en via Twitter talent proberen op te pikken.' Van den Berg geeft nog steeds de voorkeur aan het papier: 'Voor een literair tijdschrift op internet zou wel publiek bestaan, maar ik vraag me af of je genoeg goede schrijvers kunt vinden. Bijna iedereen is nog op papier gericht.' ●●●

HUUB STAPEL OVER LEZEN

BEING TRUTHFUL UNDER IMAGINARY CIRCUMSTANCES

Huub Stapel (1954) is acteur. Na de Toneelschool in Maastricht maakte hij snel naam in de filmwereld met rollen in *Van de koele meren des doods*, *De lift* en *Amsterdamned*. In 1983 werd hij uitgeroepen tot Filmacteur van het Jaar, in 1987 opnieuw. Naast filmrollen speelde Stapel in verschillende televisieseries en theaterstukken. Hij was te zien in *Willem van Oranje* en zijn rol in *Partizanen* van Theu Boermans bezorgde hem een Gouden Kalf. Op het toneel had hij rollen in onder meer *Democraten*, *Mephisto* en *Kentering van een huwelijk*. Op dit moment speelt hij in de film *Iep!* en toert hij langs de Nederlandse theaters met de onemanshow *Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus*. Maar Huub Stapel is meer dan een veelzijdig acteur – hij is ook een lezer.

DOOR JOUKJE AKVELD

Piggelmee

‘Tegelen, het Volendam van Limburg – daar ben ik opgegroeid. We waren thuis met z’n zessen, vijf jongens en een meisje, ik

was de op één na jongste. Mijn vader was vertegenwoordiger in snoepjes en speelde piano en accordeon, mijn moeder was huisvrouw en lerares en kende honderden gedichten uit haar hoofd. “O krinkelende winklende waterding, / met ’t zwarte kabotseken aan, / wat zien ik toch geren uw kopke flink / al schrijven op ’t waterke gaan!”

Wat het met je doet, zo’n opvoeding? Je vindt gedichten niet meer raar. En als je pa dan ook nog regelmatig in een lied uitbarst, heb je een goede voedingsbodem voor een acteer-carrière.

Literatuur was bij ons in huis geen vanzelfsprekendheid, maar er waren wel boeken. Die gingen de hele rij kinderen langs, net als de onderbroeken. *Hoe de Katjangs op de kostschool van Buikie kwamen*, *Mariska de circusprinses*, *Wipneus* en *Pim, Piggelmee*. Hoe ging dat ook alweer? “In het land der blonde duinen / En niet heel ver van de zee / Woonde eens een dwergenpaartje / En dat heette ‘Piggelmee.’” Een paar jaar geleden liep ik in een antiquariaat tegen een stapeltje van die boeken aan; voor € 100,- heb ik ze allemaal gekocht.

Het zijn nieuwe uitgaven, de plaatjes zitten er niet los bij. Maar wel van Van Nelle, hè, net als vroeger.'

Sándor Márai

'Door mijn rol in het toneelstuk *Kentering van een huwelijk* heb ik Sándor Márai ontdekt. Wat een schoonheid van taal, als ik toch één zo'n zin kon schrijven... Dagen kan ik erin lezen. Onwaarschijnlijk smullen vind ik dat.

De liefde voor de grote literatuur is pas vrij laat op gang gekomen. Iedere vakantie ging er wel een boek mee, maar daar bleef het bij. Pas toen ik een jaar of 35 was, is dat veranderd. Een beslissend boek dat die wending markeerde moet er absoluut geweest zijn, maar welk dat was...? Later schiet het me vast te binnen. Verhalen lees ik om de taal en de plot. Een boek moet goed in elkaar zitten. *Zaterdag* van Ian McEwan heb ik ingesproken als luisterboek. Eenmaal erin begonnen las ik het in één ruk uit. Ik houd van de vakmatige doorwrocht-heid ervan. Als je zo kunt schrijven snap ik wel dat je wereldberoemd wordt.

Wie ook zo geweldig is met taal is Kees van Kooten. Die man kan goochelen met woorden op een onwaarschijnlijk hoog niveau; mijn bek valt open van bewondering als ik dat lees of ernaar kijk of luister. Voor zo iemand heb ik meer ontzag dan voor sommige schrijvers die zogenaamd hoogstaande literatuur afleveren.'

Boekverfilming

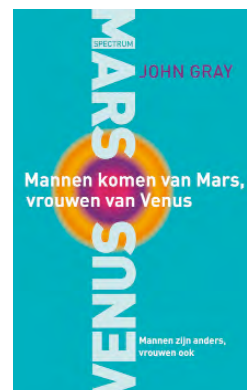
'Sinds mijn rol in *Het meisje met het rode haar* heb ik in veel boekverfilmingen gespeeld. Die boeken heb ik niet altijd gelezen, ik begon er alleen aan als ik dacht dat het nodig was. *Iep!* van Joke van Leeuwen was zo'n boek. Die vrouw heeft in haar verhaal een extreem eigen universum opgebouwd. Als je dat gaat bewerken wordt het al snel een bespottelijk toestand. Scenarioschrijvers zijn jaren bezig geweest om er een fatsoenlijk script van te maken. Een goede boekverfilming voegt iets toe. Een op een bewerken werkt niet; literair interessant is wat anders dan filmisch interessant. Aanvankelijk was het bij *Iep!* het idee het vogelmeisje te animeren, maar toen zag de regisseur dat meisje met die groeistoornis uit Canada en wist ze dat ze haar in de film wilde hebben.'

Iep!

'In *Iep!* speel ik Warre en Joke Tjalsma is mijn vrouw Tine. Ik vind Joke een enige actrice. We kennen elkaar sinds de Toneelschool. Zo'n gezamenlijk opleiding schept een band: je denkt hetzelfde over acteren. Voor films wordt vaak nauwelijks gerepeteerd. Je krijgt het script mee naar huis, bereidt de boel zo goed mogelijk voor en op de set bied je een paar dingen aan in de hoop dat er iets tussen zit waar de regisseur wat mee kan. Bij deze film ging het anders. We hebben vier à vijf weken gerepeteerd. Ik heb me lang afgevraagd wat ik met Warre aan moest. Uiteindelijk heb ik hem neergezet met de naïviteit van een achtjarige, zonder overigens infantiel te worden. Op de Toneelschool had ik een docent die zei: je hebt twee manieren van acteren. Je doet het goed of je doet het niet goed. Zelf kan ik mensen niet zien spelen. Als acteurs op het toneel gaan lopen acteren, ben ik weg. "Being truthful under imaginary circumstances," dat is waar het om gaat. Eigenlijk geldt voor boeken precies hetzelfde. Wat Joke van Leeuwen in *Iep!* met woorden doet, dat is waarachtig, dat is echt.'

Mannen komen van Mars, vrouwen van Venus

'Niemand had kunnen voorzien dat die voorstelling zo'n hit zou worden. Er staan nu 173 voorstellingen geboekt, het 100.000ste kaartje is onlangs verkocht. Volgens mijn producent is het een van de grootste successen uit de Nederlandse theatergeschiedenis. Doordat er steeds nieuwe voorstellingen worden bijgeboekt, loop ik wel andere dingen mis, maar nu de mensen zo enthousiast reageren, kan ik niet afhaken; je moet ze pakken als ze laag vliegen, toch? Het zelfhulpboek van de Amerikaanse therapeut John Gray waar de show losjes op is gebaseerd, kende ik niet voordat ik met de voorstelling begon. Mijn vrouw is het gaan lezen en smiet het na drie pagina's door de kamer. "Dit lees je niet," zei ze, "Wat een moralistische rotzooi!" De voorstelling is aangepast aan de Nederlandse situatie en er is wat poëzie en muziek toegevoegd. Nog steeds verander ik af en toe iets. Ik werk aan een voorraadje liedjes en gedichten, zodat ik per avond kan beslissen waar ik op dat moment zin in heb. "Impasse" van Nijhoff staat bijvoorbeeld op de nominatie, en "Nacht in juli" van J.B. Charles.' ...

MEESTERES IN HET ZWARTE VLAK

EEN KIJKJE IN HET ATELIER VAN FLEUR VAN DER WEEL – Met een vierde deel in de *Superguppie*-reeks gaat de zegetocht van Fleur van der Weels zwarte hondje onverminderd voort. ‘Ik ben altijd op zoek naar een overdreven duidelijkheid, het is mijn manier van naar de wereld kijken.’

DOOR JOUKJE AKVELD

Als iets Van der Weels handschrift bepaalt, dan is het het gebruik van zwarte vlakken. Het hondje dat over de pagina's van de *Superguppie*-bundels rent, zwemt en sleet, de coelacant die de lezer vanuit *Bibi's bijzondere beestenboek* bedremmeld aanstaart – ze zijn zo zwart als inkt, als roet, als de koppetjes van de poppetjes Jip en Janneke. Alleen het lijntje van een mond, het vlekje van een oog zijn wit en geven uitdrukking aan een snuit of gezicht. Een opdracht voor zwart-wit tekeningen, al dan niet ondersteund door een extra kleur, is voor haar dan ook nooit een teleurstelling. ‘Ik vind zwart-wit met een steunkleur een heel mooie manier van illustreren. Ook al gebruik je maar één of twee tinten, voor mij is het een uitdaging om de lezer het gevoel te geven dat hij toch een gevarieerd boek heeft gekocht.’

Lichaamstaal

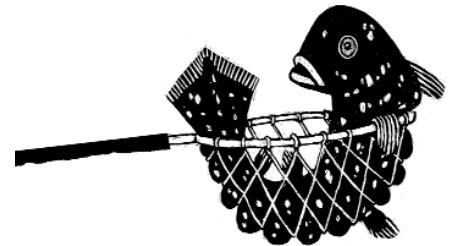
Sinds ze in 2003 debuteerde met tekeningen bij Edward van de Vendels versjesbundel *Superguppie* veroveren Van der Weels motorisch wat onbeholpen figuren de boekenkast. De houterigheid van haar tekeningen is geen resultaat van onkunde maar onderdeel van een zorgvuldig vooropgezet plan. Zwierigheid is niet haar handelsmerk, integendeel: knulligheid is in Van der Weels ogen een kwaliteit die gekoesterd moet worden. De paradox die haar en haar werk aankleeft, is dat ze als tekenaar een perfectionist is die in haar illustraties streeft naar een zekere mate van imperfectie. ‘Ik houd van een bepaalde abstractie. Tegelijkertijd wil ik emoties voelen, die balans is heel fragiel. Overdrijving kan helpen. Dat je het gevoel van een figuurtje niet alleen in zijn mimiek toont, maar in zijn hele houding. Een beetje zoals Fiep Westendorp op haar tekeningen deed. Armpjes, neus, gezicht – bij haar vrolijke mensjes wijst alles omhoog. Ik snap wel dat mensen overeenkomsten zien tussen haar werk en het mijne. Dat is niet alleen dat zwart, dat zit vooral in die lichaamstaal.’

Glasplaat

Haar kleine werkkamer in de Amsterdamse Watergraafsmeer is efficiënt ingericht. Een boekenkast, een werkblad met daarboven een lijn waaraan met knijpertjes prints van illustraties zijn opgehangen. Aan de muur de geboorteposter van haar jongste zoon: een alternatief Aap-Noot-Mies met een worm, een fles, een parallellepipedum. Het liefst tekent Van der Weel ieder boek in een andere stijl, maar daar is niet altijd tijd voor. ‘Op een gegeven moment was ik op zoek naar een techniek waarvan het resultaat vergelijkbaar was met scraperboard. Het nadeel daarvan is dat je helemaal opnieuw moet beginnen als het fout gaat. Zo kwam ik op het idee om met glasplaten te werken waarop ik een klodder verf uitknijp. Zodra de verf droog is ga ik erin zitten krassen. Zo ontstaan de contouren van wat ik wil maken. Kras ik per ongeluk te veel weg, dan zet ik gewoon een nieuwe klodder verf op. Mijn techniek heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld van kroontjespen tot glasplaat. Op dit moment probeer ik uit te vinden hoe ik met kleur net zo krachtig en eenvoudig kan werken als met zwart-wit. Ik wil dat mijn kleuren er net zo stevig uitzien als in het werk van Eric Carle, maar hoe dat moet, daar ben ik nog niet uit.’ ●●●

uit: *Hoera voor Superguppie!*

uit: *Bibi's bijzondere beestenboek*

uit: *Dat is heel wat voor een kat*

Fleur van der Weel (Middelburg, 1970) studeerde aan de Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht. In 2003 debuteerde ze met tekeningen bij de versjesbundel *Superguppie* van Edward van de Vendel, die werd bekroond met de Woutertje Pieterse Prijs. Ze tekende nieuwe illustraties voor het klassieke prentenboek *Dat is heel wat voor een kat* van Judith Viorst en maakt animatiefilmpjes voor televisie. De vormgeving van haar boeken doet ze meestal zelf. Vorige maand verscheen *Hoera voor Superguppie!*, het vierde deel in een reeks waarvan al meer dan 40.000 exemplaren zijn verkocht.

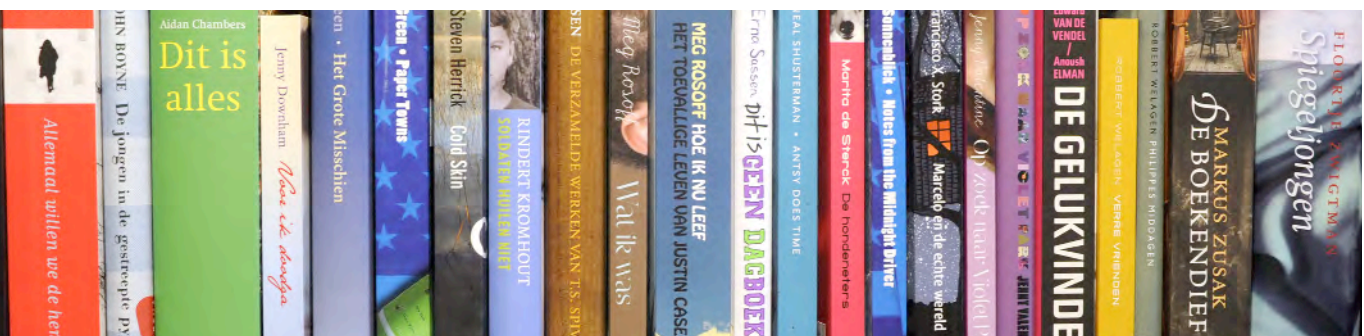

FOTO AMBER BECKERS

Plank uit young adult-kast bij boekhandel Van Rossum in Amsterdam

YOUNG ADULT KRIJGT EEN VOLWASSEN PRIJS

NIEUW GENRE – Er komt een nieuwe literaire prijs voor boeken voor jongvolwassenen. Stichting Lezen en het Nederlands Letterenfonds organiseren nog dit jaar de uitreiking van een vakjuryprijs, die volgend jaar uitgebreid zal worden met een publieksprijs. ‘Deze boeken kunnen een brug slaan tussen de jeugdige en de volwassen lezer.’

DOOR THOMAS DE VEEN

Dit is voor ons de manier om young adult-literatuur bekendheid te geven. Om de wereld te wijzen op de kwaliteit, de diepte en de breedte van het genre,’ zegt Gerlien van Dalen, directeur van Stichting Lezen. ‘Jongvolwassen lezers vielen makkelijk tussen wal en schip. Nu er voor hen een heel nieuwe categorie boeken aan het ontstaan is, willen wij dit moment gebruiken om de kwaliteit ervan te bevestigen en vast te leggen,’ zegt Agnes Vogt, bij het Nederlands Letterenfonds verantwoordelijk voor het jeugdliteratuurbeleid. De twee organisaties bundelden de krachten om een vakjuryprijs en een publieksprijs op te zetten. Een naam is er nog niet, maar dat hij er komt is inmiddels zeker.

Nieuwe schakel

Van Dalen: ‘Iedereen speelt in op dit nieuwe genre: uitgevers zien dat er een gretig publiek is, boekhandels richten een aparte kast in voor young adult. Die ontwikkelingen willen we stimuleren met de aandacht die een prijs genereert. Het past ook prachtig in ons beleid, want deze jongerenboeken kunnen een nieuwe schakel zijn in de doorlopende leeslijn: het gebied tussen jeugdboek en volwassenenboek, tussen de Jonge Jury en De Inkttaap. Het zet de deur open naar de rest van de literatuur voor volwassenen.’ De prijs past ook goed in het beleid van het nieuwe Nederlands Letterenfonds (ontstaan uit de fusie tussen het Fonds voor de Letteren en het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds), dat zich ten doel stelt om de positie van schrijvers en vertalers te versterken. Vogt: ‘Wanneer een jury serieus naar boeken kijkt, werkt dat stimulerend, ook voor de schrijvers en vertalers ervan. Er zijn ook onderhandelingen gaande over sponsoring, want met een substantieel geldbedrag krijgt deze literatuur de waardering die zij verdient.’

Jong publiek aanspreken

Er komen twee prijzen: voor het beste oorspronkelijk Nederlandstalige boek en voor het beste vertaalde boek. Vogt: ‘Er moeten nog belangrijke stappen genomen worden in de definiëring van het genre. We willen 12+-boeken niet buitensluiten, omdat de Gouden Zoen voor die leeftijdscategorie weggevallen is, maar deze prijzen zijn duidelijk anders. De nadruk ligt op iets oudere lezers, de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.’ Van Dalen: ‘Is “young adult” een genre? Is “jeugdboeken” eigenlijk een genre? Boeken die niet speciaal voor jongeren geschreven zijn komen ook in aanmerking voor de prijs, al zoeken we wel een relatie met jong zijn of volwassenwording, of een jonge hoofdpersoon. En stilistisch moet het verhaal aansluiting kunnen vinden bij jonge lezers.’ Volgend jaar volgt er een derde prijs, een publieksprijs, compleet met stemcampagne en oog voor de breedte van het young adult-aanbod: van Aidan Chambers tot Stephenie Meyer. Van Dalen: ‘De prijs zal een jongerenpubliek aanspreken zonder betuttelend te worden. Jonge mensen van 15 tot 25 jaar laten zich niet graag iets voorschrijven, dus moeten we ze verleiden om de boeken gewoon te gaan lezen.’ ●●●

EERSTE HULP VOOR SCHOOLBIBLIOTHEKEN

In Den Bosch zaten schoolbesturen en bibliotheekmedewerkers met elkaar om tafel. De insteek: leesbevordering op school stimuleren vanuit de openbare bibliotheek. Het resultaat was een nieuwe visie op de samenwerking tussen de scholen en de bibliotheek, én een concreet plan: een nieuwe schoolbibliotheek, opgezet door school en bibliotheek samen. Die moet boeken dichterbij kinderen brengen, ook (en misschien wel: vooral) als zij een taalachterstand hebben. Omgekeerd brengt het kinderen in aanraking met bibliotheken, die zelf te maken hebben met afnemende belangstelling en dalende ledenaantallen. In Den Bosch vond men het een win-winsituatie.

Taalonderwijs en leesplezier

Zó moet het, volgens Kunst van Lezen, het leesbevorderingprogramma van Stichting Lezen en de Openbare Bibliotheken, dat onder meer gericht is op het hand in hand verbeteren van taalonderwijs en het stimuleren van leesplezier. Dat kan bijvoorbeeld met deze 'schoolbibliotheken nieuwe stijl', die opgezet zijn door school en openbare bibliotheek. Om de ontwikkeling daarvan te stimuleren, is er een brochure ontwikkeld met daarin een landelijk overdraagbaar model. Het is gebaseerd op beproefde succesformules – behalve in Den Bosch zijn vergelijkbare projecten ondernomen in onder meer Hoorn, Almere, Vlissingen en Goes. Drie voorwaarden bleken algemeen geldend voor een schoolbibliotheek nieuwe stijl. Ten eerste moet er een actuele en gevarieerde collectie zijn, ten tweede is betrokkenheid en steun van een medewerker van de openbare bibliotheek vereist. Ten slotte moet de schoolbibliotheek verankerd liggen in de beleidsvisies van school én bibliotheek.

Geen eendagsvlieg

Een startinvestering is dus nodig, maar het project heeft dan ook een structurele opzet: het gaat hier om een plan voor de langere termijn. De brochure 'Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl', uitgegeven door Stichting Lezen, biedt een handvat bij het opzetten van de schoolbibliotheek en geeft advies waaraan gedacht moet worden. Wat moet er bijvoorbeeld afgesproken worden over de meetbaarheid van het effect? Verbetering in de leesprestaties van de leerlingen is moeilijk meetbaar, maar uitleencijfers en een evaluatievragenlijst kunnen ook inzicht geven in het effect. Verder geeft de brochure praktische tips over de inrichting van de schoolbibliotheek ('de boeken staan frontaal opgesteld, in plaats van naast elkaar in de kast') en het betrekken van kinderen bij de bibliotheek.

Voor dat laatste wordt de Brede School Bibliotheek in Hoorn genoemd als een geslaagd voorbeeld; die schoolbibliotheek wordt gerund door de leerlingen zelf. De brochure biedt veel ideeën en suggesties, die geheel aan de eigen situatie aangepast kunnen worden. Want ook 'een beperkt aantal boeken in een paar verrijdbare kasten' kan al 'een flinke bijdrage leveren aan de leesbevordering op school'. ●●● [lezen](http://www.kunstvanlezen.nl)

SAMENWERKING SCHOOL EN BIEB –

Op verschillende plaatsen in Nederland heeft het fenomeen schoolbibliotheek een nieuwe, frisse vorm gekregen. Uit die goede voorbeelden is een model ontstaan voor de 'schoolbibliotheek nieuwe stijl'.

DOOR THOMAS DE VEEN

De brochure 'Naar een schoolbibliotheek nieuwe stijl' is te downloaden op www.kunstvanlezen.nl

Brief van Arnon Grunberg aan de magistraat uit Wachten op de barbaren

Waarde magistraat,

In *Wachten op de barbaren* beschrijft J.M. Coetzee uw werdegang. Hoe u, een man die hooguit last heeft van ‘vreedzame wellust’, van ‘provinciaal magistraat’ in een grensstadje verwordt tot verschoppeling, slachtoffer van de folteraars, om langzaam overeind te krabbelen omdat de folteraars uw leven gespaard hebben, niet uit mededogen, en om vervolgens weer magistraat te worden, zij het een ontmantelde magistraat in een ontmanteld vestingstadje.

U zegt over uzelf dat u een man bent met ‘slappe genitaliën’, met een ‘dikke buik’ en ‘kwabbige oudemannenborsten’, een man die ‘buiten de geschiedenis’ wilde leven.

Men zou de beschrijving van uw leven op kunnen vatten als een vermaning dat het niet mogelijk is aan de geschiedenis te ontkomen. Dat de geschiedenis personen die zich aan haar proberen te onttrekken zwaar straft. Wie dat leest, leest verkeerd.

U had een beter leven kunnen leiden – waarmee ik weinig anders bedoel dan een leven zonder honger, een leven zonder zelf gefolterd te worden – als u uw vreedzame wellust niet op halfslachtige wijze op barbarenmeisjes had uitgeleefd, als u zonder vorm van protest had geluisterd naar de frisse wind die door het rijk, het grensstadje, waaide, wiens hoogste vertegenwoordiger u was.

Uw machtsmisbruik was in uw eigen woorden vreedzaam en ook de buitenstaander heeft moeite streng te oordelen over de privileges die u zichzelf toe-eigende. U hebt wel eens rechtgesproken tegen uw gevoel voor rechtvaardigheid, maar u zegt zelf dat wij ‘gevalen schepselen’ zijn. De wet weegt zwaarder dan de rechtvaardigheid, wij kunnen hooguit proberen de ‘herinnering aan de rechtvaardigheid’ levend te houden.

Misschien is de beschrijving van uw leven wel zo’n poging.

De vraag blijft of het beter was geweest als u principieel was geweest, alle privileges had afgewezen, de begeerte van oude mannen, die u vergelijkt met de ‘stuiptrekkingen van een stervend dier’, had onderdrukt, en bovenal anders had gereageerd op de komst van Joll, de man van het ‘Derde Bureau’, de man die de nieuwe wind die door het rijk waait vertegenwoordigt en die zeker lijkt te weten dat de barbaren zullen aanvallen.

U nam, zoals een magistraat betaamt die bijna met pensioen gaat, een afwachtende houding aan, u probeerde de noodkreten van de gefolterden niet te horen, en ook toen u de bewijzen van foltering niet langer kon negeren, nam u een afwachtende houding aan. U was geneigd naar het compromis. Is de beschrijving van uw leven een les dat er met folteraars niet tot een compromis te komen is? Dat u had moeten begrijpen dat de machines die enkele barbaren vermalen weldra ook u zullen vermalen?

Ik ben geneigd uw compromis te verdedigen, uw verlangen ‘s avonds de klassieken te lezen, in de kamers boven de herberg troost en genot te vinden in de armen van een jonge vrouw voor wie het woord ‘prostitutuee’ een al te overdreven benaming is.

Eigenlijk zou ik willen zeggen dat u gelijk hebt als u stelt dat er ‘geen genezing’ mogelijk lijkt voor wie met ‘kennis is besmet’. Kennis is terminaal.

De raadselachtigste passage gaat over uw folteraars.

Over hen schrijft u dat zij u in één uur in uw cel hebben geleerd ‘wat het betekent om een mens te zijn’. Onderschrijft u daarmee de stelling van kolonel Joll dat waarheid pijn is? Overigens is dit laatste veel-
eer een interpretatie van zijn woorden en zijn gedrag dan dat hij iets dergelijks tegen u heeft gezegd. Misschien bedoelt u te zeggen dat zij die niet gefolterd zijn er alleen naar kunnen raden wat het betekent om mens te zijn. Zij kennen het alleen van horen zeggen.

Hoogachtend, vriendelijke groet,
Arnon Grunberg